

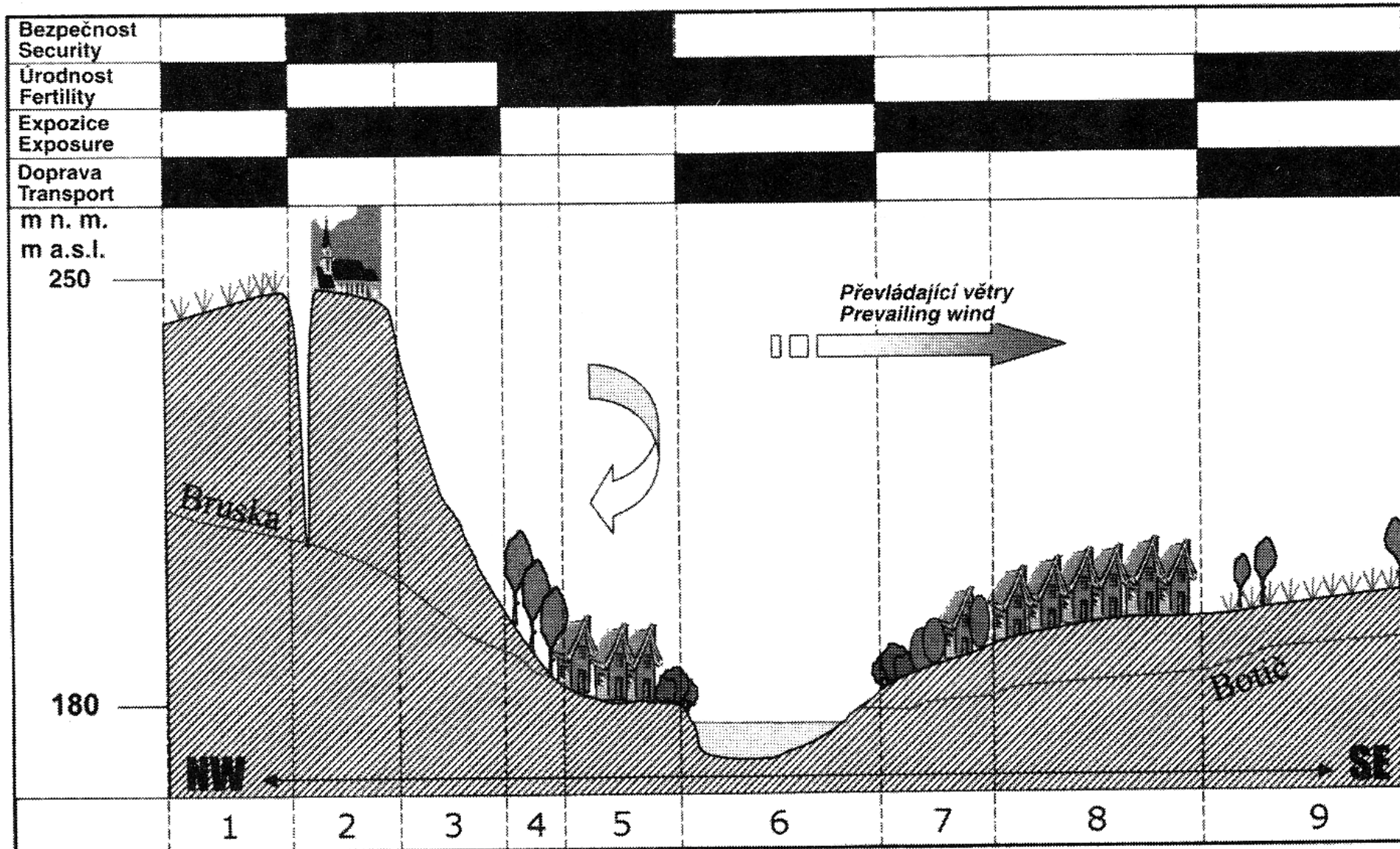
Město – ekologie a urbanismus

Kde vznikaly sídelní areály?

- Přírodní poměry prehistorických sídel: osídlení říční nivy na vyšších terasách nebo na bázi svahů, keltská oppida na vyvýšených plošinách
- Současná evropská města jsou často umístěna na rozhraní různých krajinných typů (obdělávané nížiny & zalesněná vrchovina)

Řeka – říční fenomén

Orig. J. Jeník

Urbánní (městská) ekologie

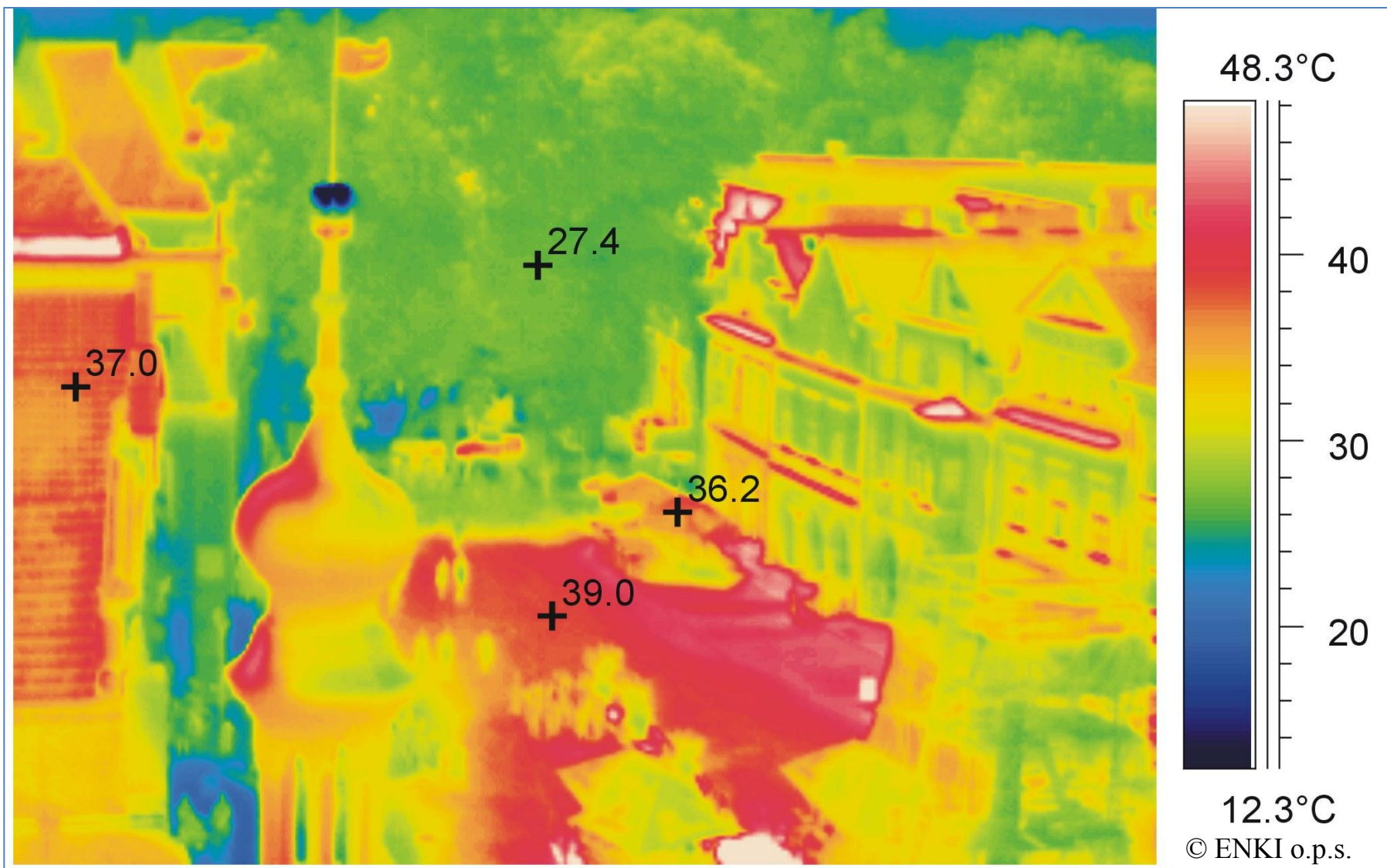
- H. Sukopp (Berlín, 70. léta) => biologie invazí
- Sukopp, Hejný, Kowarik (1990): Urban Ecology: Plants and Plant Communities in Urban Environments. SPB Publ, The Hague.
- 90. léta – Sheffield (K. Gaston a kolektiv, gardens)
- Gaston (2010): Urban Ecology. Cambridge Univ. Press.
- Millenium Ecosystem Assessment (2005)
- Niemelä (2011): Urban Ecology. Patterns, Processes, and Applications. Oxford UP.
- Richter and Weiland (2011): Applied Urban Ecology. A Global Framework. Willey-Blackwell.
- Douglas, Goode, Houck and Wang (2011): The Routledge Handbook of Urban Ecology.

Ekologie města

- Městské klima – účinky tepelného ostrova
- Mokřady – eutrofizace vs. pozitivní efekty
- Zahrady a zahrádky, parky
- Zastavěné plochy (problém odtoku srážek)
- Bezpečnost ve městě
- Socio-ekonomické a kulturní aspekty

IR snímek - porovnejte teplotu střechy, dlažby a stromů

Revitalizace parkovacích ploch

- betonové, asfaltové a dlážděné plochy
 - zatravňovací tvárnice
 - obměna stávající ploch a plochy nové
- zlepšení zasakovacích schopností, posílení malého koloběhu vody, přirozené ochlazování krajiny

Ozelenění střech

**Je zeleň ve městech nejohroženějším
druhem české krajiny?**

Město a / versus krajina?

- Jakou má zeleň hodnotu a pro koho?
- Jiný pohled má samospráva (údržba) a státní správa
- Ochránáři, památkáři, ale třeba i estetika (malebno)
- Obyvatelstvo (venčení dětí a pejsků x auta)
- Socioekonomika (developeři x humánní soc.)

Veřejný prostor – snaha o privatizaci

- V roce 2005 vypukla právní bitva o „**veřejná prostranství**“ definovaná v § 34 zákona o obcích jako všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to **bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru**. Skupina poslanců PSP ČR navrhla zrušení § 34 zákona o obcích, protože podle nich nepřiměřeným způsobem zasahují do vlastnického práva garantovaného českým ústavním pořádkem (např. čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod). Ústavní soud 22. března 2005 nálezem č. 211/2005 Sb. první návrh zamítl, zejména s ohledem na **dávnou právní tradici omezení vlastnického práva obecným užíváním**, vyžadování místního poplatku za užívání po vlastníkovu pozemku označil ústavní soud za nesprávnou aplikaci zákona, proti níž se však je třeba bránit před správními soudy.
- Veřejný prostor – místo pro rozvoj obecní infrastruktury nebo zeleného zázemí?
- Veřejná zeleň: **intravilán vs. extravilán** (rozdělené vnímání, vlastnictví, údržba bez vazby)

EU COST Action C11
(2000-2004)

EU 2020 Biodiversity Strategy
– Green Infrastructure

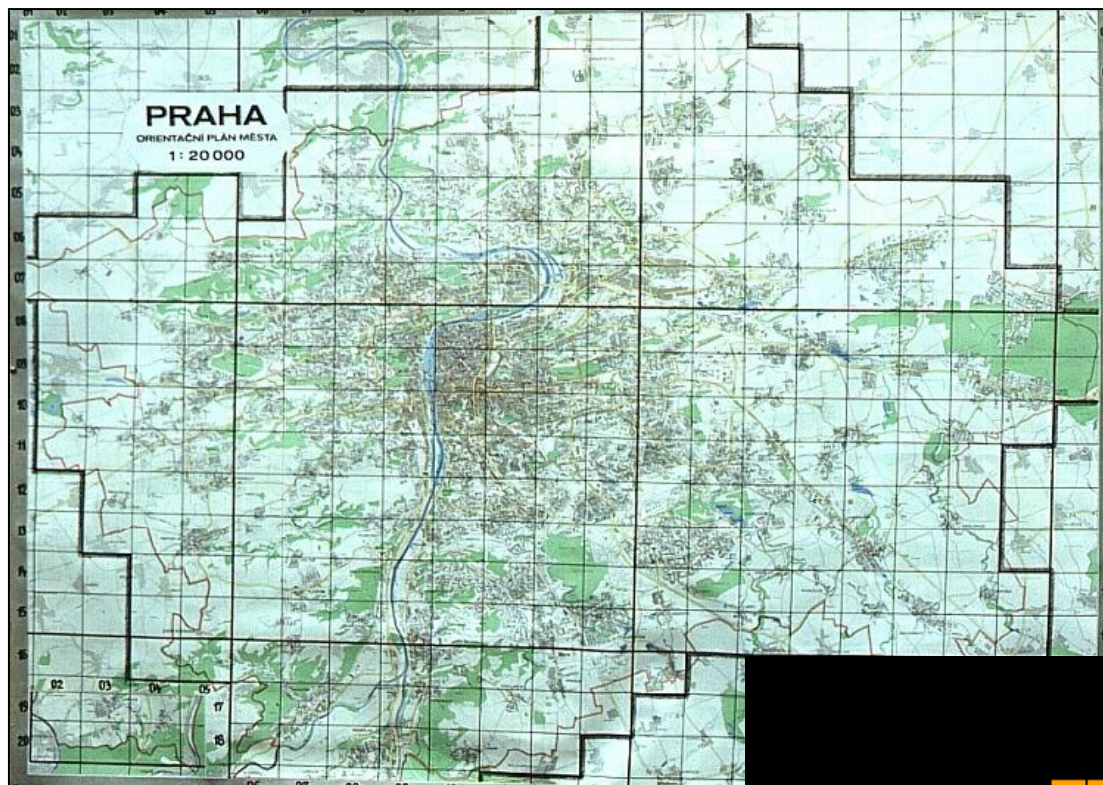

Greenstructures
and
Urban Planning

Percepce (vnímání) zeleně

- Pozitivní vnímání a benefits zeleně a biodiverzity
 - Fuller, R. A. et al. (2007): Psychological benefits of greenspace increase with biodiversity. *Biology Letters*, vol. 3, p. 390-394.
 - Dallimer, M. et al. (2012): Biodiversity and the feel-good factor: understanding associations between self-reported human well-being and species richness. *BioScience*, vol. 62, p. 47-55.
- Parky – ztráta tradičních funkcí (reprezentativní,...)
- Městské parky – odpočinek vs. riziko

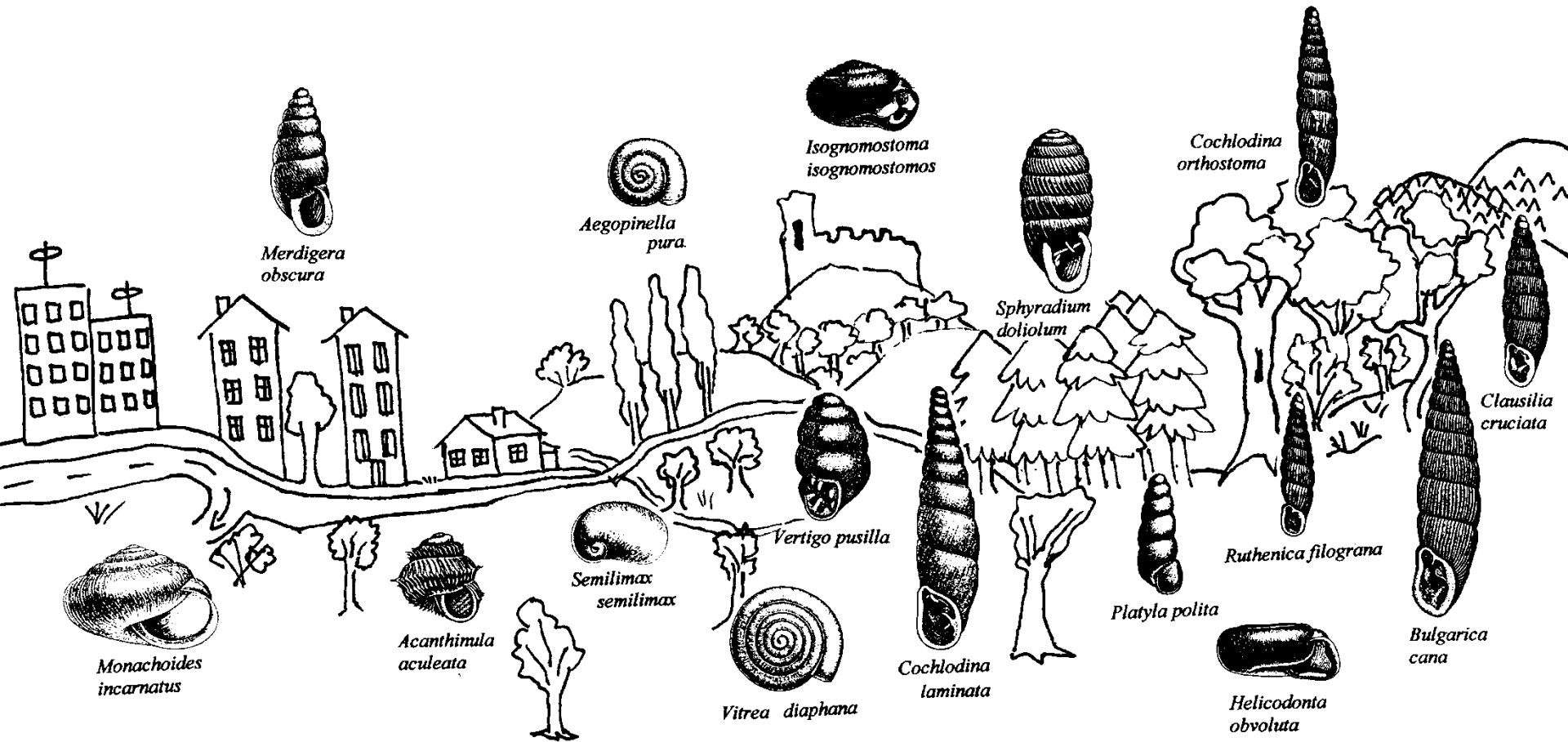
Atlas hnízdniho rozšíření ptáků Prahy

Fuchs et al. 2001

Lesní druhy se na antropogenních stanovištích šíří do měst

Orig. L. Juříčková

Vliv druhového složení a prostorové struktury urbánní zeleně na biodiverzitu – případová studie Třeboň

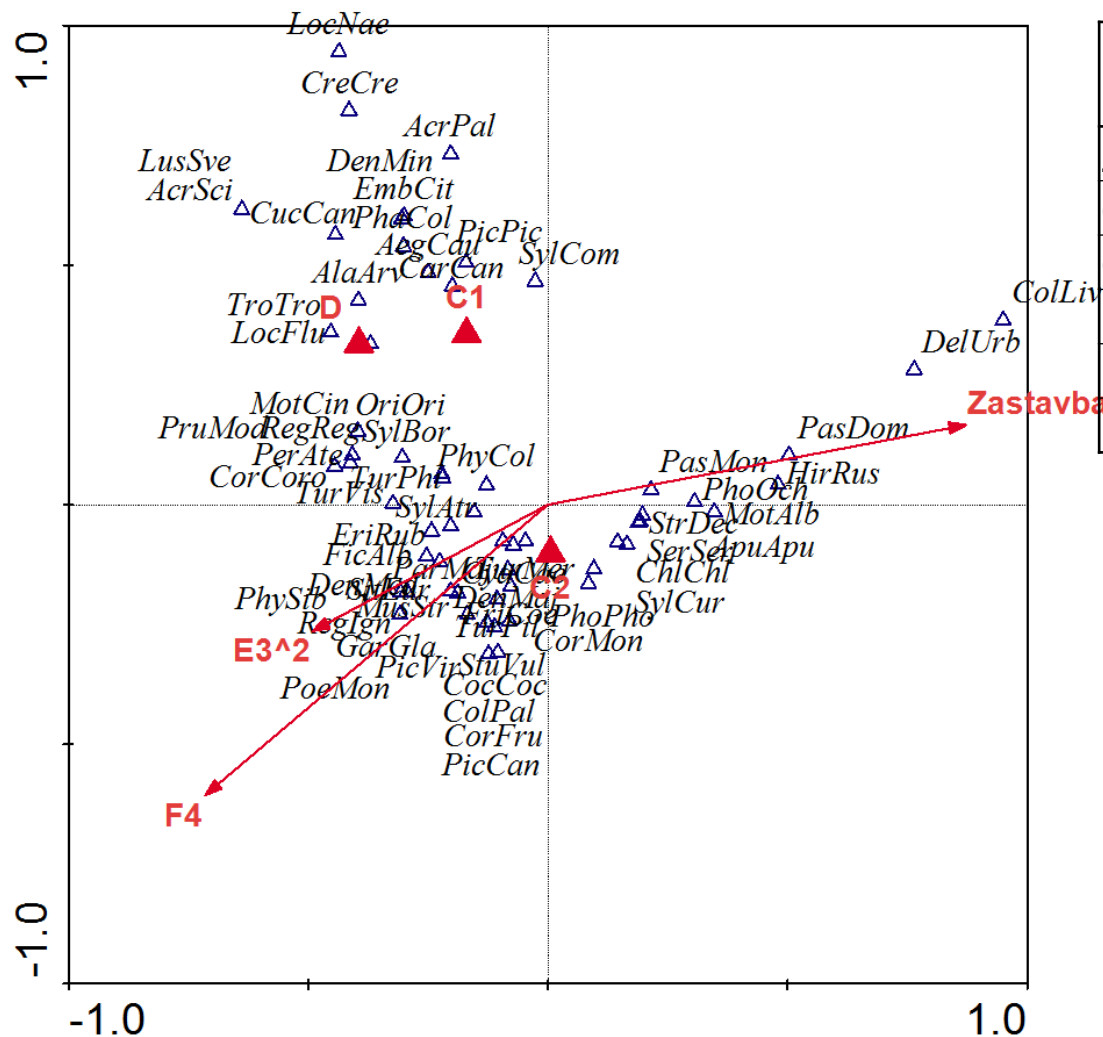

Lokální faktory - vegetace

- druhové složení dřevin (+ pokryvnost druhů)
- pokryvnosti pater E1, E2, E3
- celková výška porostu
- typ koruny
- struktura porostu (etáže, věk)
- typ E1 (záhon, louka, trávník...)
- typ E2 (skupiny keřů, jednotlivé keře...)
- tvar stromu
- výška zástavby vůči dřevinám
- hustota zástavby

F1	
F2	
F3	
F4	
F5	
F6	
F7	
F8	
F9	
F0	

1) Model druhového uspořádání („species pattern“) je unimodální (DCA) – druhy mají optima výskytu (biotopy), nepotvrdil se předpoklad migrační hypotézy (Latitude, Longitude vyšly neprůkazně)

Fakto r	fit	%	F-rat	p
Z	0.406	0.18	4.119	0.0002
C1	0.237	0.11	2.608	0.0002
C2	0.182	0.08	2.122	0.0008
F4	0.159	0.07	1.967	0.0024
E3*E3	0.125	0.06	1.6	0.0452
D	0.117	0.05	1.552	0.0442

Z = zástavba

C1 = koruny až k zemi

C2 = koruna do 2/3 výšky

F4 = velké dutinové stromy

E3 = pokryvnost strom.patru

D = struktura dvouetážová

Třeboň – migrační koridory a bariéry

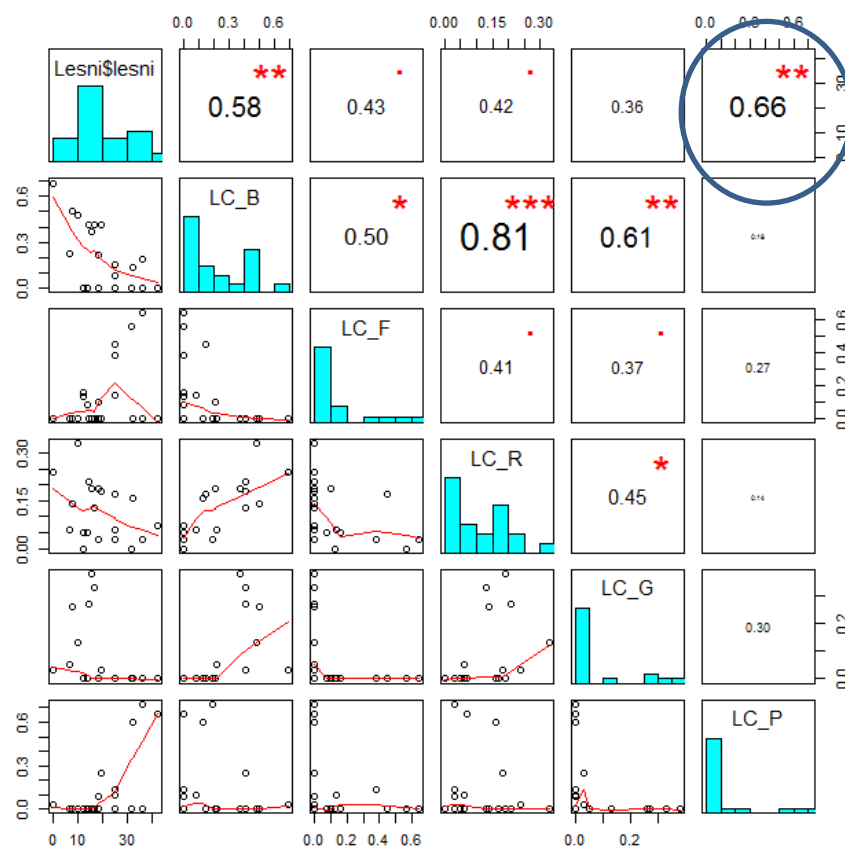
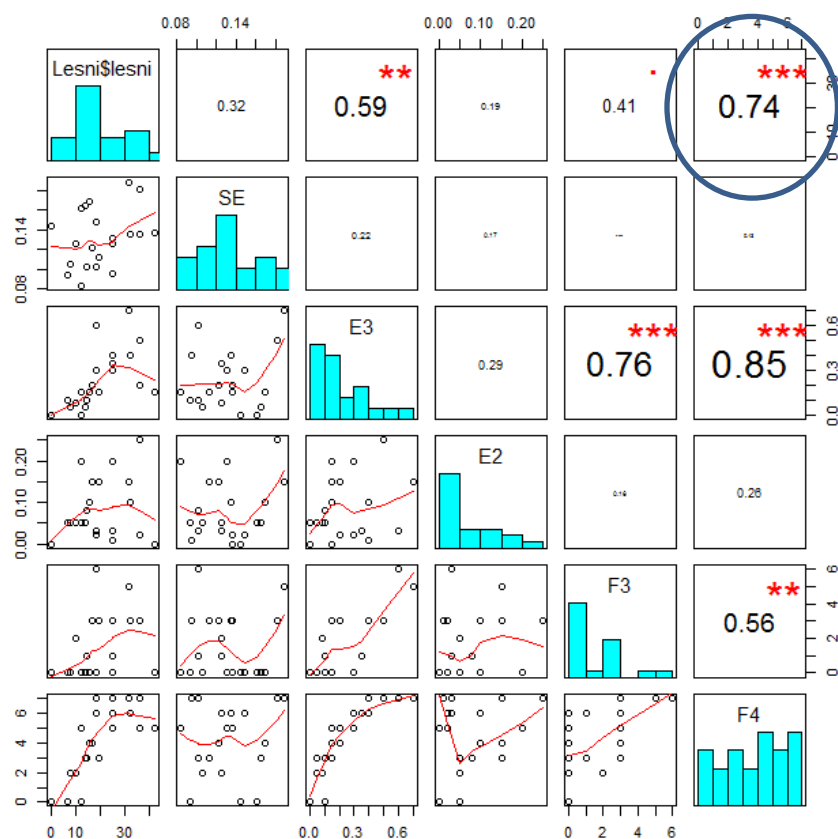

zdroj obrázku: www.google.com/maps

3) vyšší podíl zeleně a její prostorové kontinuum je doprovázeno větší početností a větší druhovou pestrostí ptáků

SE jihozápad, E3 pokryvnost stromů,
E2 pokryvnost keřů, F3 forma „smrk“,
F4 forma „dub“

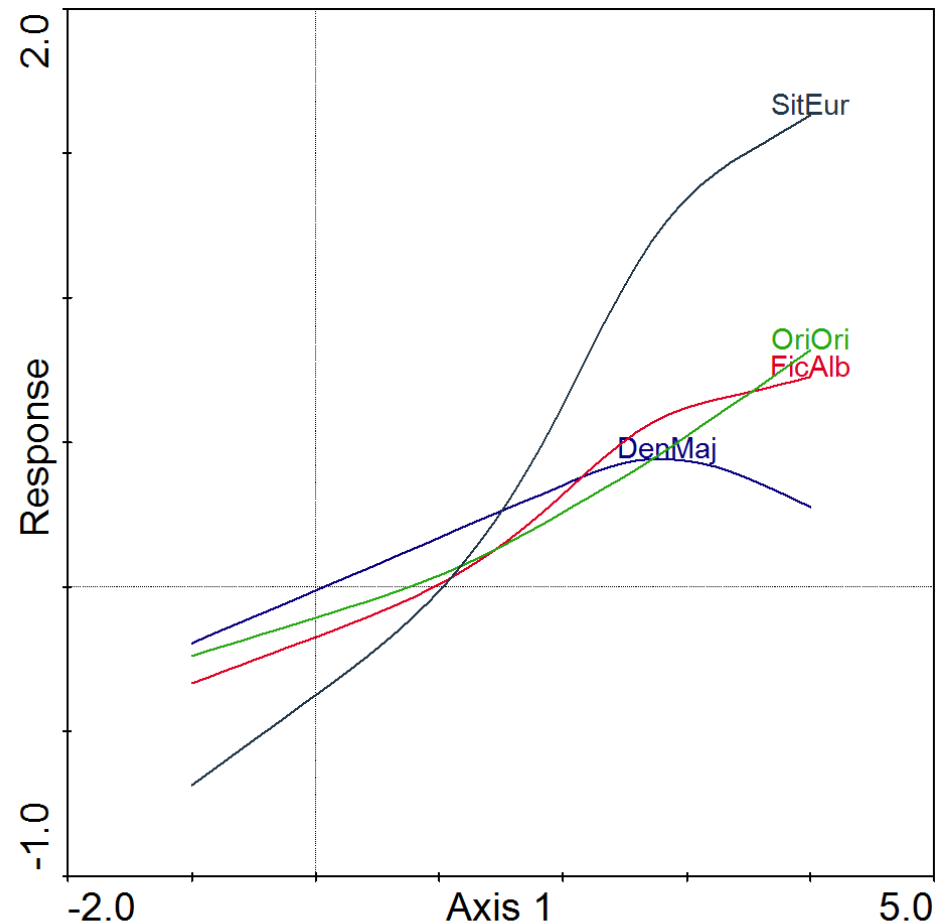
B budovy, F les, R silnice,
G zahrady, P parky

GLM: Lesni\$lesni~F4+LC_P, vysvětluje 78,3%, Df=18, F=32,5, p=1.049e-06 ***

Předběžné výsledky

- zaznamenáno celkem **78** druhů ptáků
(z toho 69 hnízdících, 75 přítomných, 50 vzdálených druhů)
- lesní ptáci migrují do centra
(lejsek bělokrký, brhlík lesní, strakapoud velký, žluva hajní,...)
- **43** druhů stromů (15 jehl., 28 list.), **40** druhů keřů (7 jehl., 33 list.)

Křivky druhové odezvy fitované GAM

Jaký je význam biodiverzity pro člověka?

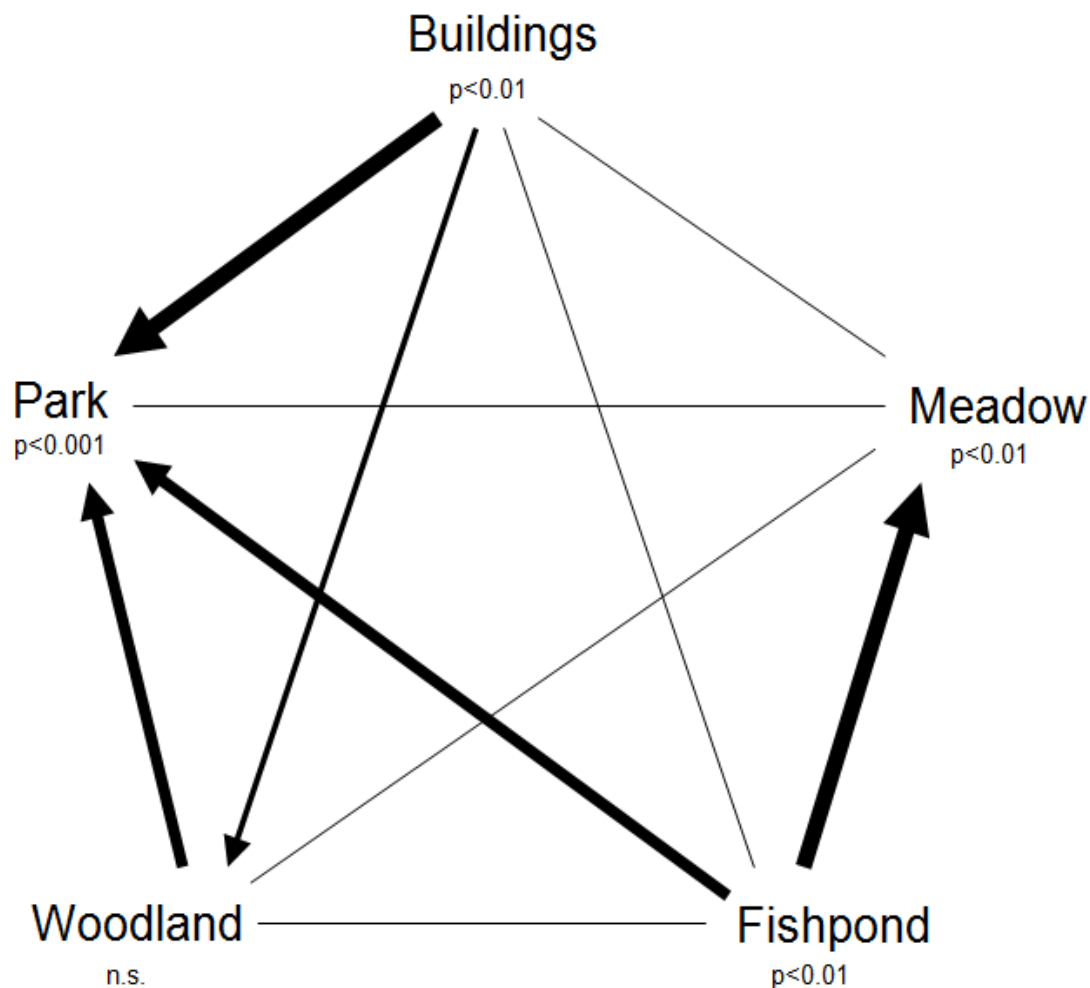
V zámeckém parku bylo provedeno dotazníkové šetření navazující na výzkum atraktivit parků provedený 2012

Zjišťováno např:

- Ptačí zpěv
- Diverzita stromů a keřů
- Důvod návštěvy parku
- Význam přítomnosti atraktivit
- Přítomnost/důležitost informačních tabulí
- Infrastruktura, psi, cyklisté, hudba, financování

Vztaženo k: *pohlaví, věku, bydlišti, počtu navštívených parků*

Jaká je preference ptačího zpěvu?

park (koňadra, pěnkava)

budovy (vrabci, jiřičky, rorýsi)

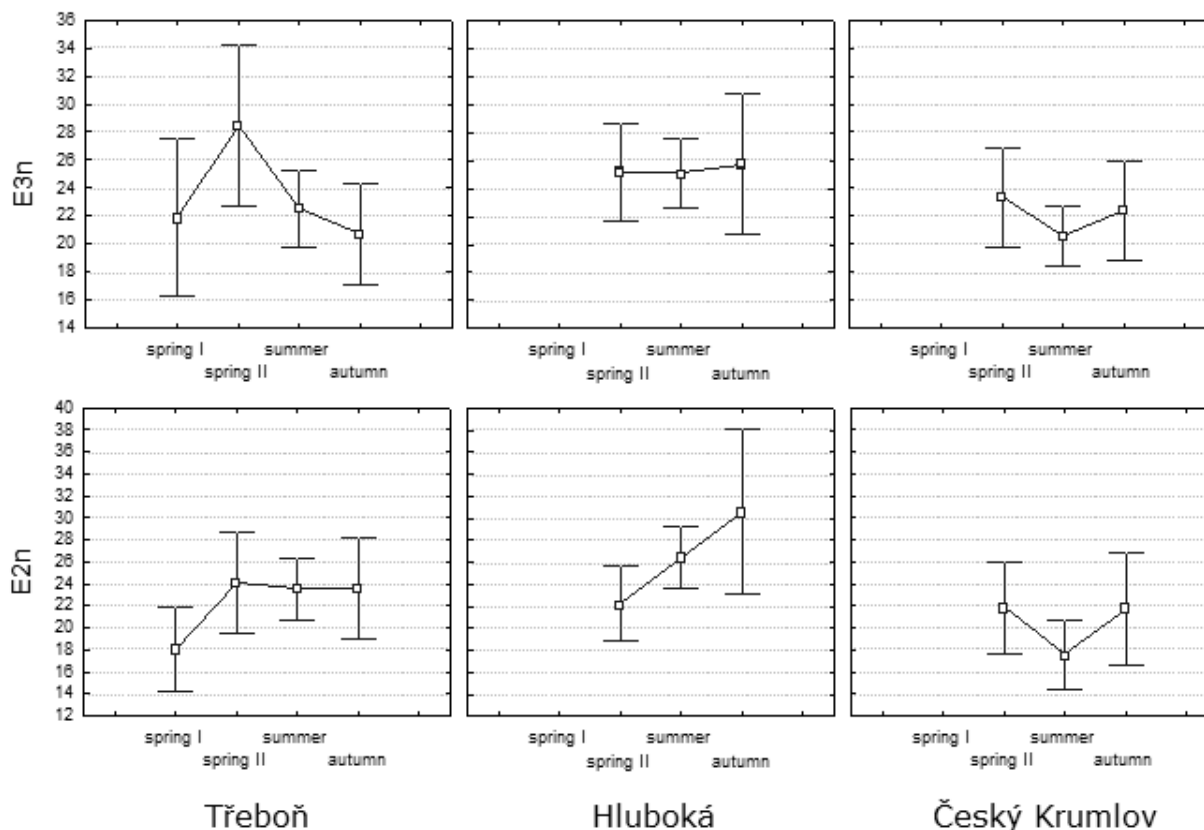
louka (skřivan, strnad, pěnice)

rybník (rackové, rákosník, lyska)

les (kukačka, datel)

chi-squared = 42.3671, df = 16,
p-value = 0.00035

Odhad počtu druhů stromů a keřů v zámeckých parcích během roku

□ Mean
 ┘ ┘ ±0,95 Conf. Interval

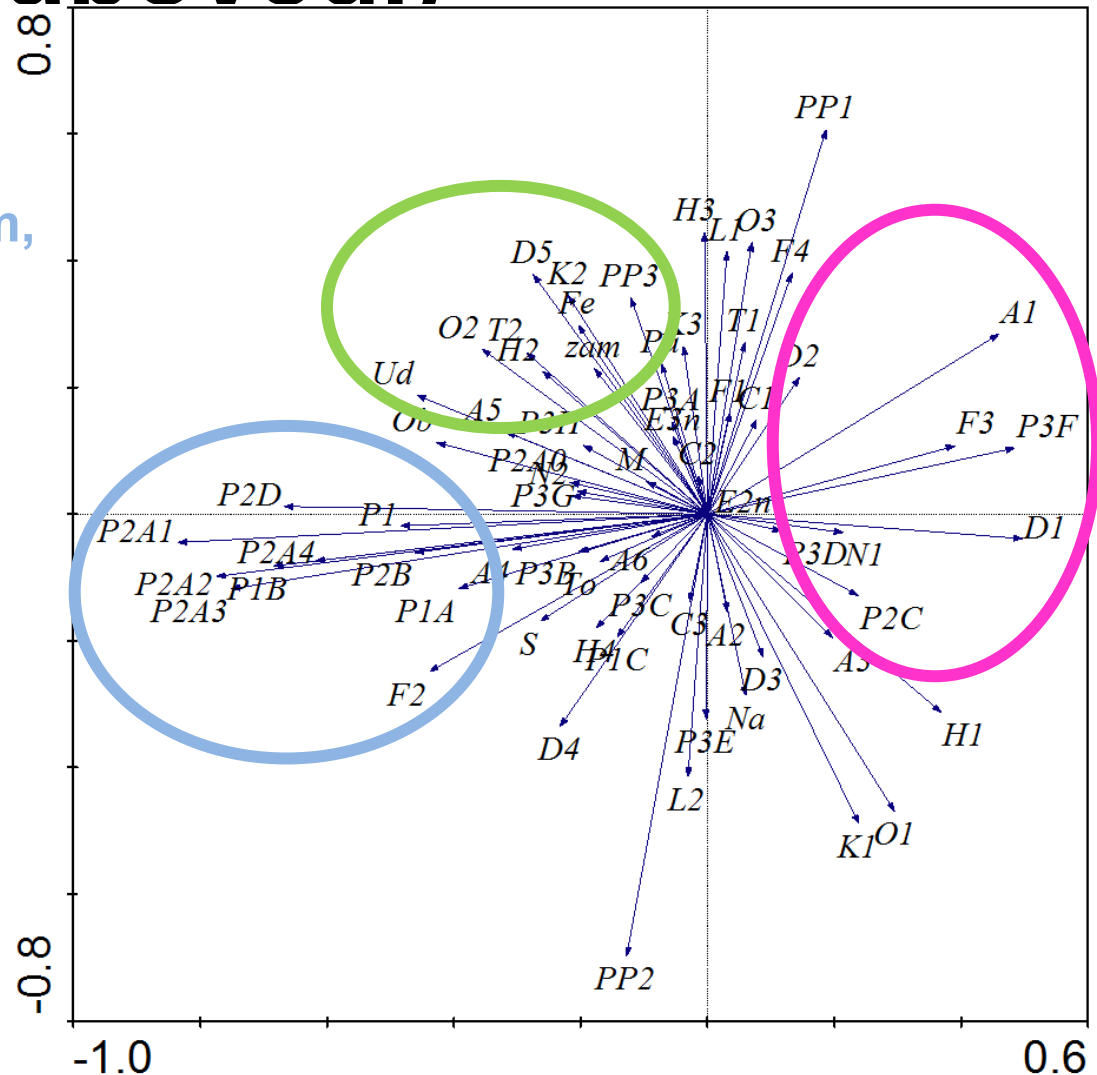
Motivační skupiny (PCA odpovědí)

- různé vztahy k atraktivitám

lidé s kladným vztahem k parku a přírodním prvkům, park jako místo k odpočinku či poznání přírody a historie

nejmladší věková skupina, bydlící zde, nejeví přílišný zájem o park

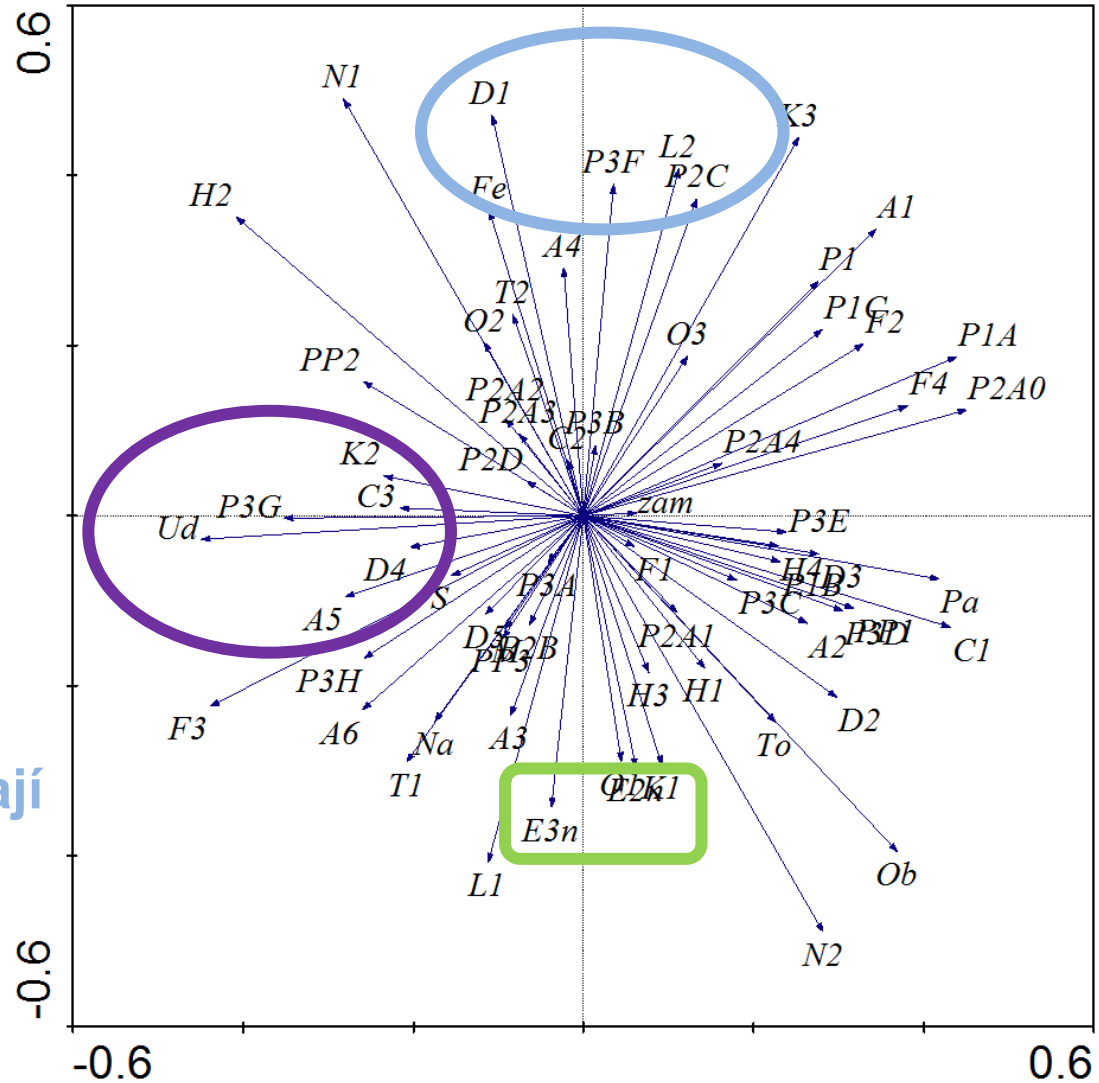
starší lidé, lázně, často bydlící daleko, zájem o prohlídkový okruh, navštívili zámek, zájem o kulturní dění, nechtějí údržbu parku v návštěvních hodinách

3. a 4. osa

**lázeňští návštěvníci,
bydlící daleko, nejstarší
věková kategorie, ruší je
údržba parku i cyklisté**

místní obyvatelé (vnímají nižší diverzitu dřevin => osvěta!)

Duch místa

Zásady ozeleňování periurbánních prostor z hlediska druhové skladby a prostorové struktury zeleně

- tvorba zelené infrastruktury – stanovištní pestrost
- kontinuální zeleň: propojení periurbánních prostor
- městské sady, parky – údržba, vhodné dřeviny (min. 10 ha)
- kvalitní zelené plochy blízko centra
- význam starých stromů, stáří parku (houby!)
- negativní působení invazních druhů a vysazených pěstovaných exotů (mechanismy)
- vodní ekosystémy

Voda a vodní prvky, rybníčky, jezírka

Ekosystémové služby

Čistý vzduch, chladnější klima, ochrana povrchu před erozí, před odtoky (vsakování), opylování, duchovní a náboženské hodnoty, estetické cítění, zdraví a psychická pohoda, socio-ekonomické zázemí, kulturní dědictví, rekreační funkce, ekoturismus, kvalita půd, fotosyntéza a primární produkce, živinové cykly, vodní cyklus

Základní literatura:

- Douglas, I., Goode, D., Houck, M. & Wang, R. (2011): The Routledge Handbook of Urban Ecology. – Routledge.
- Fontana, S., Sattler, T., Bontadina, F. & Moretti, M. (2011): How to manage the urban green to improve bird diversity and community structure. – Landscape and Urban Planning 101: 278–285.
- Goddard, M. A., Dougill, A. J. & Benton, T. G. (2009): Scaling up from gardens: biodiversity conservation in urban environments. – Trends in Ecology and Evolution, Vol. 25 No. 2: 90–98.
- Chamberlain, D. E., Cannon, A. R., Toms, M. P. (2004): Associations of garden birds with gradients in garden habitat and local habitat. – Ecography 27: 589–600.
- Sandström, U. G., Angelstam, P. & Mikusinski, G. (2006): Ecological diversity of birds in relation to the structure of urban green space. – Landscape and Urban Planning 77: 39–53.
- Smith, R. M., Gaston, K. J., Warren, P. H. & Thompson, K. (2005): Urban domestic gardens: relationships between landcover composition, housing and landscape. – Landscape Ecology 20: 235–253.
- Dallimer, M., Irvine, K. N., Skinner, A. M. J., Davies, Z. G., Rouquette, J. R., Maltby, L., Warren, P. H., Armsworth, P. R. & Gaston, K. J. (2012): Biodiversity and the Feel-Good Factor: Understanding Associations between Self-reported Human Well-Being and Species Richness. BioScience, 62(1):47-55.
- Wilde HD, Gandhi KJK, Colson G (2015) State of the science and challenges of breeding landscape plants with ecological function. Horticulture Research 2: 14069, doi:10.1038/hortres.2014.69
- Werquin AC, Duhem B, Lindholm G, Oppermann B, Pauleit S, Tjallingii S (2005) Green structure and urban planning. Final report COST Action C11. ESF COST Luxembourg
- Zhang H, Chen B, Sun Z, Bao Z (2013) Landscape perception and recreation needs in urban green space in Fuyang, Hagzhou, China. Urban Forestry & Urban Greening 13: 44–52

Estetika – krása a/nebo design?

Zelená infrastruktura se skládá ze 3 vrstev:

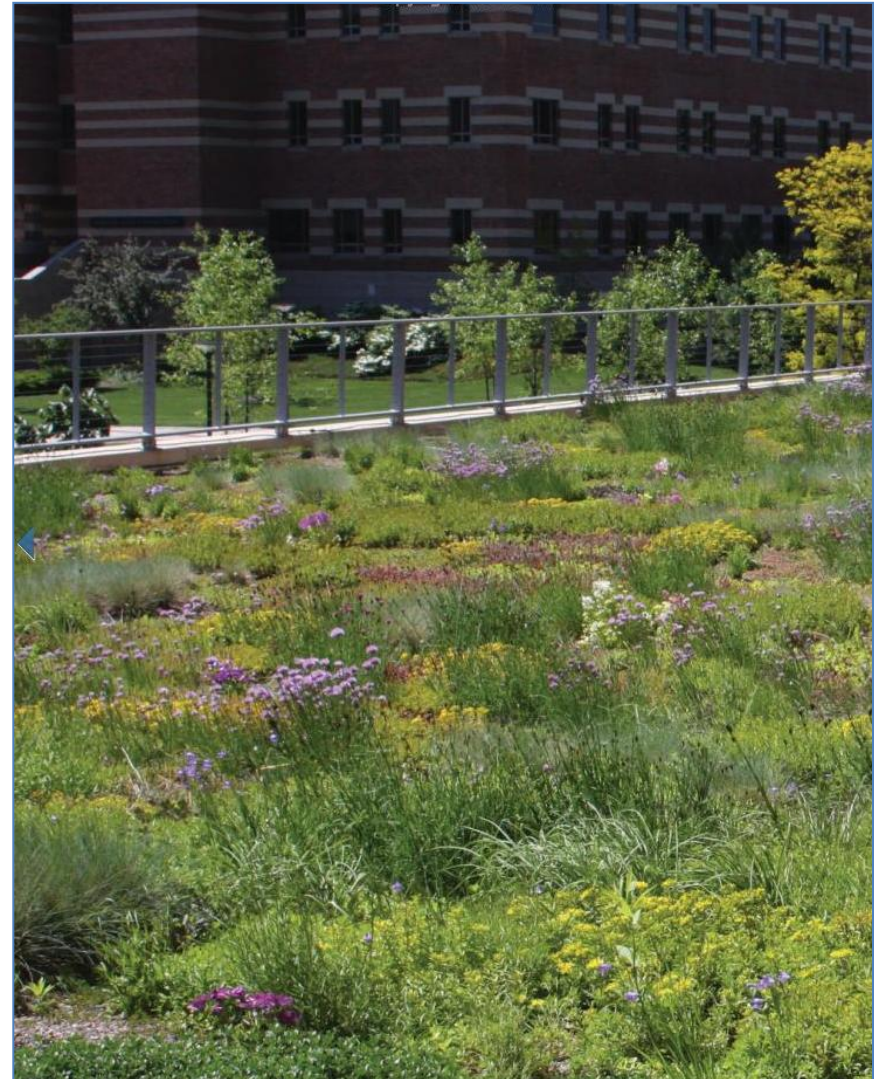
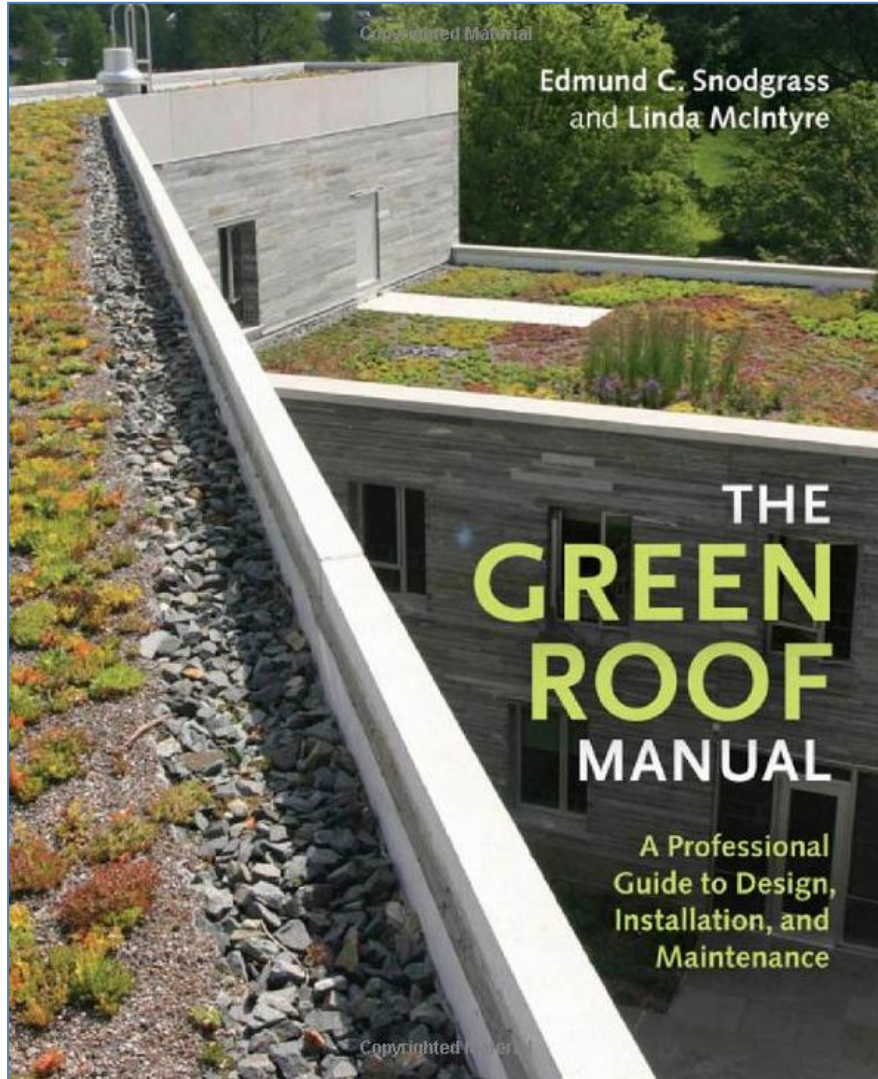
- **primární vrstva** - původ v předměstské krajině – řeky, nivy, lužní lesy
- **sekundární vrstva** - historické ulice lemované stromy, okraje železnic a dálnic
- **terciární vrstva** – parky a zahrady (zahrady často představují větší celkovou plochu zeleně, než parky)

Green roofs – architektura budoucnosti

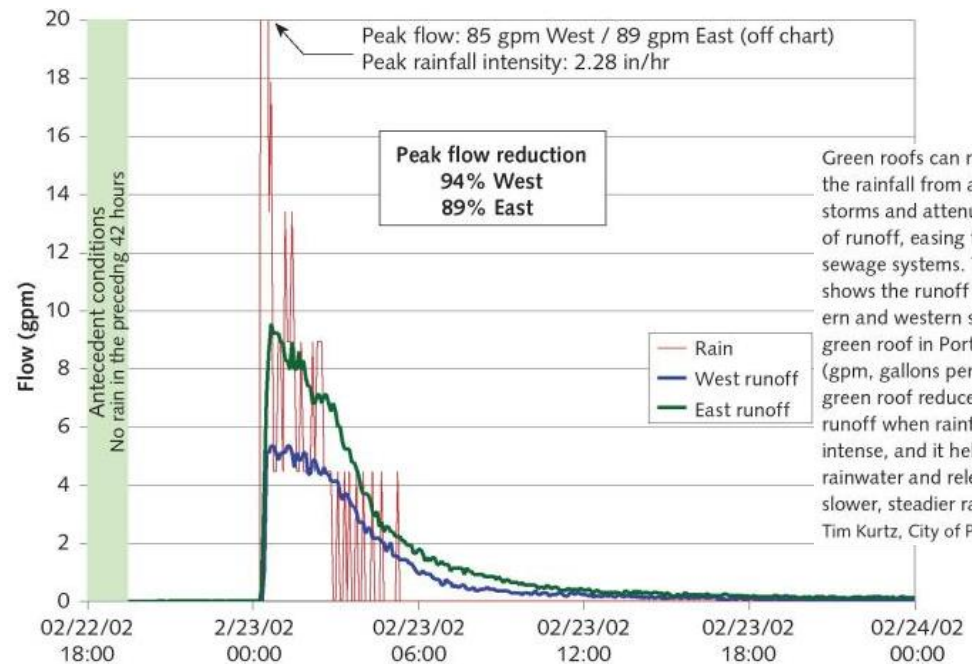

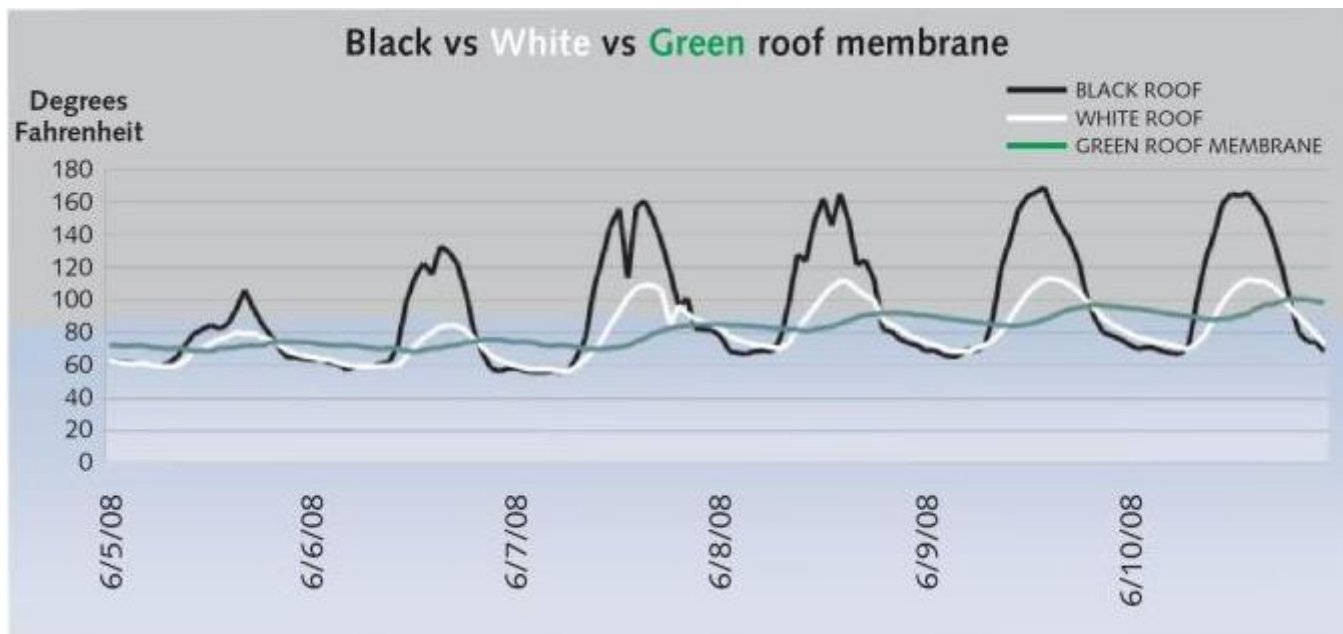
Městské teplotní ostrovy v
době globálního oteplování

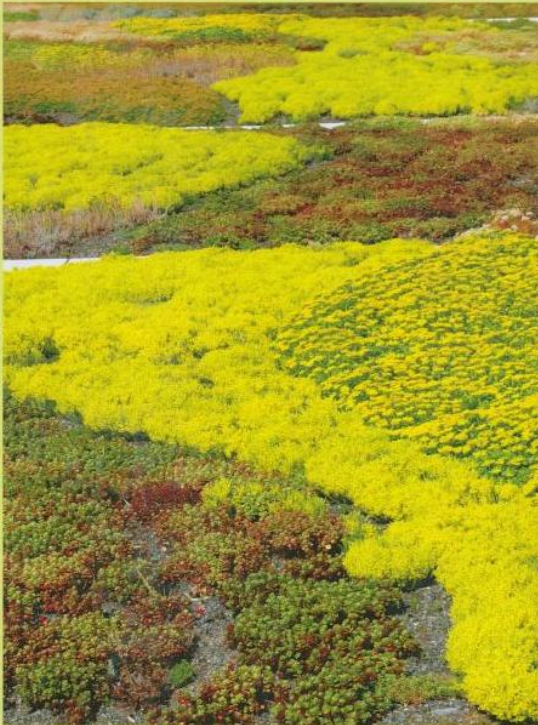

This graph illustrates the surface temperature fluctuations on a green roof, a reflective white roof, and an unprotected black roof between 5 and 14 June 2008. Even on very hot days, the temperature on a green roof remains cooler than on a white roof and much cooler than on a black roof. Graph by Stuart Gaffin

Green Roof Plants

A Resource and Planting Guide

Edmund C. Snodgrass
Lucie L. Snodgrass

A replica of an early sod house in Iceland.

A modern chalet in Switzerland features a green roof that mimics its surroundings.

Intensive green roofs can support diverse vegetation. This roof garden, constructed over a car park (a ventilation outlet is visible), contains trees and shrubs as well as stone paving. ING Bank Corporate Building, Amsterdam.

Semi-extensive roofs use the same lightweight technology and growing media as extensive roofs, but their slightly greater depth enables a wider range of plants to be grown. Planting design by Nigel

Intensive and extensive roof greening techniques can be combined on the same roof. Green roof atop Chicago City Hall.

Nejbližší zelená střecha v ČB?

Prostor rektorát/knihovna-koleje

„Neovocný sad“ - původní návrh, od něhož bylo naštěstí upuštěno

Prostor rektorát/knihovna-koleje

Matrix původního návrhu – rozpracován anglický park v Z části, V bude dosazena

Urbanismus

<http://www.atelier-povetron.cz/verejny-prostor/transformace-industrialni-ruzyne.htm>

Obraz města

- Koncept Kevina Lynche (1960, česky 2004) na příkladu města Boston vymezil prvky, jež skládají mozaiku urbánního prostředí: (a) **oblasti** (districts), (b) **cesty** (paths), (c) **hrany** (edges), (d) **uzly** (nodes), (e) **významné prvky** (landmarks). Rozlišení je jednak (1) *fyzické*, (2) *percepční*.
- => **(A) komparativní mentální mapy města**
– *(B) preferenční mentální mapa*

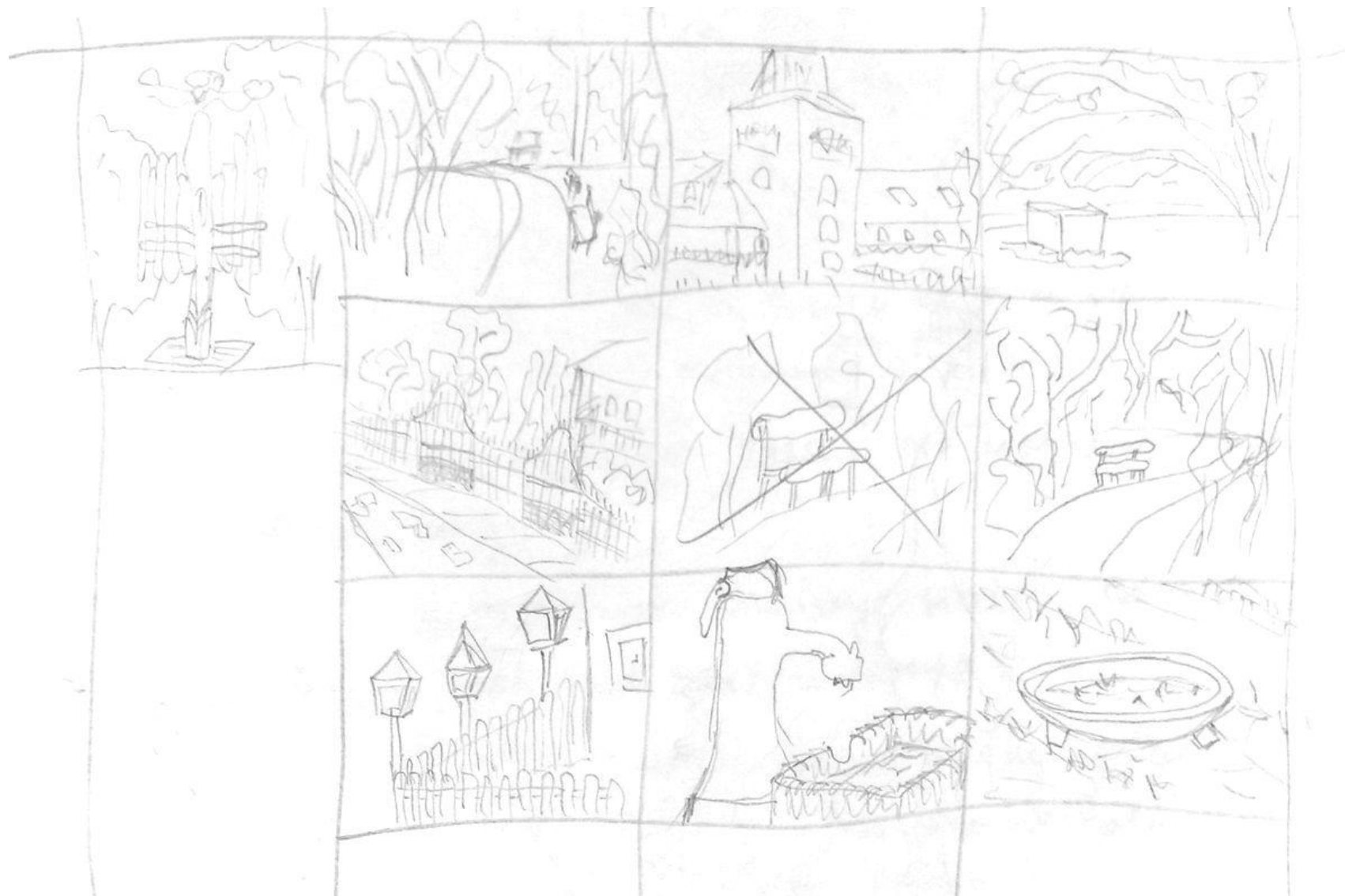
Mentální mapy

Mentální (kognitivní) mapa krajiny slouží pro základní orientaci jedince v prostoru a každý si ji vytváří na základě své vlastní zkušenosti s danou lokalitou (Siwek 2011). Cílem vytváření těchto map je především rozkrytí obecného prostorového **orientačního schématu**, rozklíčování **identifikačních** prvků a prvků **identity** spojených s konkrétní lokalitou, rozkrytí socio-ekonomických **hodnot** dané obce a jejího okolí, identifikace významu **zelené infrastruktury** (= veřejná zeleň)

vyzkoušíme si první úlohu: leporelo...

Leporelo důležitých míst

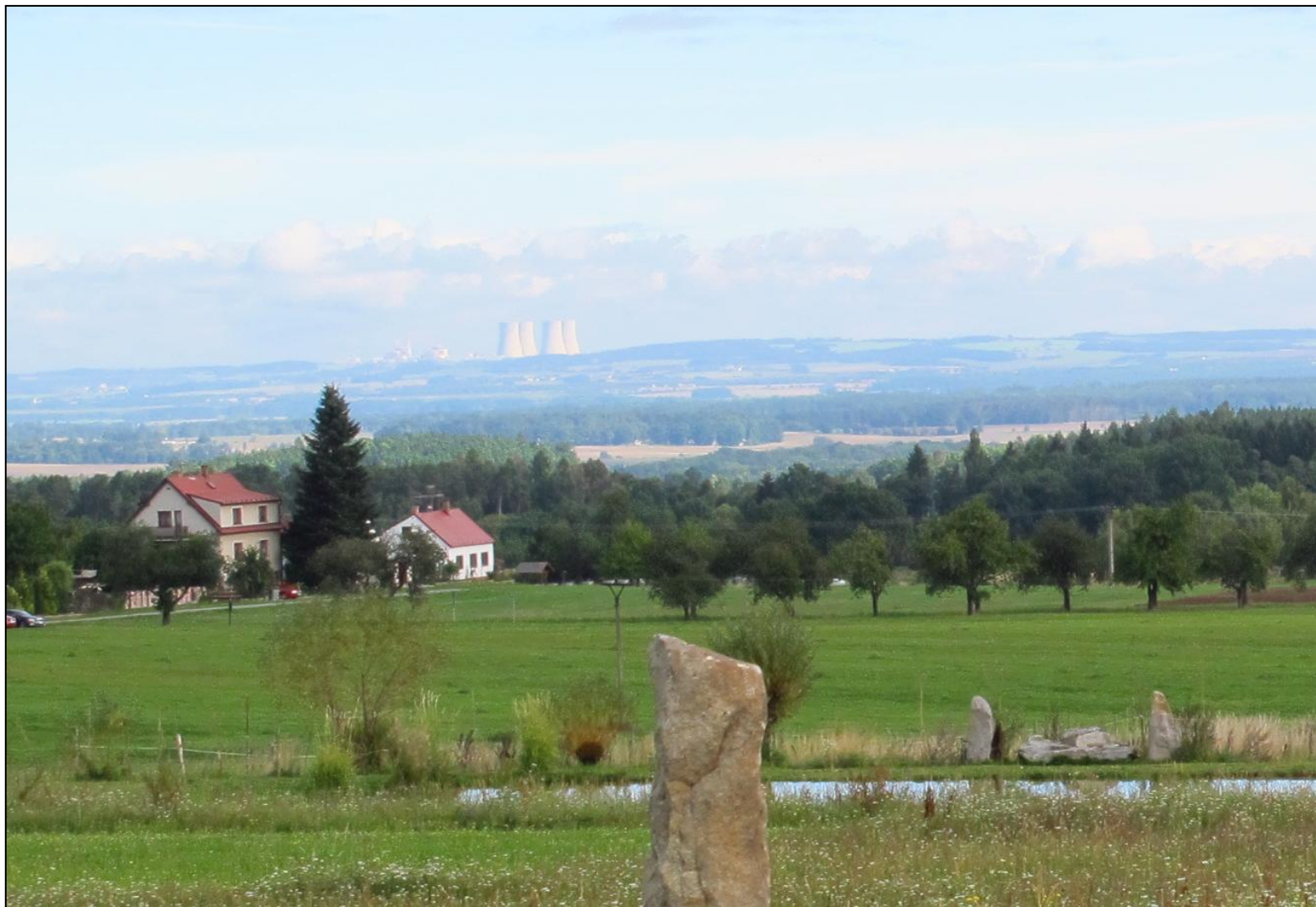
- *Diskutujte podíl sakrálních objektů k objektům světským, resp. ryze zábavním. Pokuste se rozlišit objekty, které tvoří identifikační prvky (jsou typické pro dané sídlo) od prvků charakterizujících identitu místa (jsou jedinečné, nikde jinde se neopakují).*
- *Diskutujte historickou dobu vzniku převažujících objektů (totalitní režimy měly tendenci vytvářet pamětní monumenty, které mohou být současnou generací vnímány velmi různorodě).*
- *Diskutujte zastoupení a výskyt veřejné zeleně, stromy, parky, aleje, atp., a výskyt přírodních prvků, zejména vodních – řeky, rybníky, jezera, mokřady, atp.*
- *Diskutujte, jaká ekonomická odvětví jsou pro danou krajinu klíčová a jaké prvky v krajině o tom vypovídají.*
- *Diskutujte, jaké sociálně-kulturní vyžití je vázáno na krajinu a jak to identifikujete.*
- *Diskutujte, zda zeleň, cesty, sídla, atd. tvoří v krajině nějakou strukturu sítí, vzorů, mozaiky a jaké mají zelené prostupné line význam pro migraci živočichů.*

Modifikace: kresba podle slovního popisu

...vypnout projekci na stěnu...

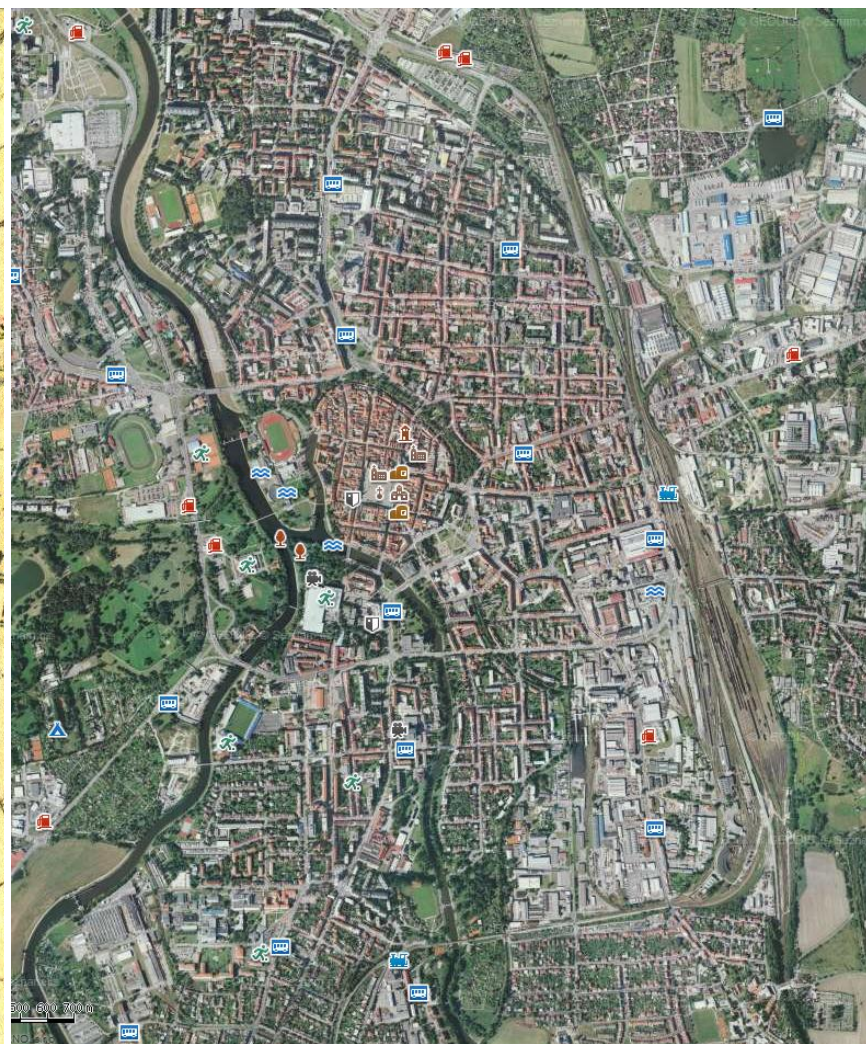
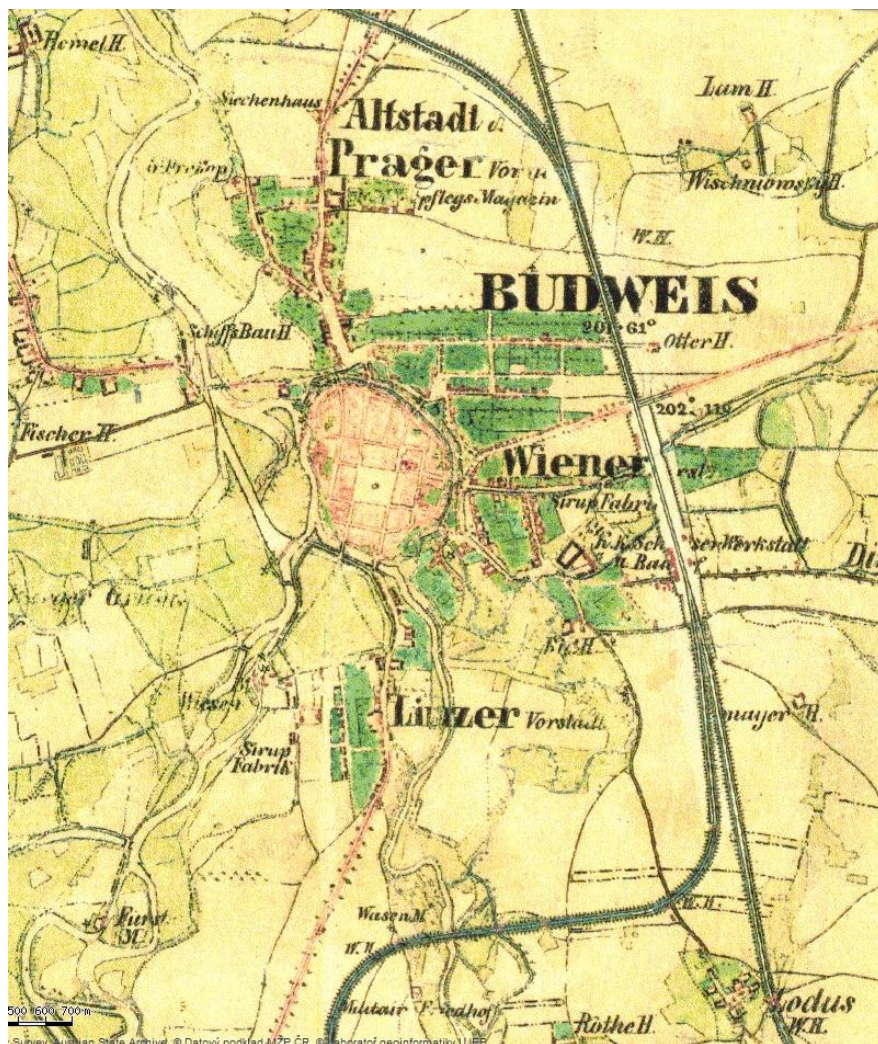
Plenér s dobrovolníkem

(2) Preferenční mentální mapa ČR

- Výzkum 80. let (Hrdlička, Mrklasová) provedený na studentech VŠ: vyšší preference oblastí s kvalitním ŽP (jižní Čechy, Krkonoše, Šumava) je vyvážena vyššími příjmy a dostupností bytů v oblastech méně atraktivních
- Velká města jsou atraktivnější (služby, kultura, atd.) než menší, zejména pak Praha, Brno, Hradec Králové, České Budějovice, Plzeň, dále Liberec, Karlovy Vary.
- Demografické údaje o migraci obyvatelstva tyto preference nesplňují = realita je jiná, než přání

Město a jeho rozvoj

Demografický rozvoj měst

- Demografický rozvoj měst se prakticky zastavil, levnější je růst „meziměstí“, města stagnují, domy stárnou a neobnovují se, zabydlují sociálně slabé a problematické komunity
- Ekonomická krize – suburbie nenajdou své kupce, příklad **Irsko**: demolice nových domů a neprodejných bytových komplexů (celkem neobydlených ca 300 tis. jednotek)
- **Praha** - Central Park Praha na Žižkově, kde je dosud polovina z 550 bytů volných a do projektu developera musela vstoupit financující banka. Pomalu se prodávají také Vivus Pankrác, rezidence Alfa na Žižkově od Metrostavu nebo Viva v Čakovících od Ablon Group.

Sídelní mlhovina - satelity

- **Urban sprawl:** nekontrolovatelné rozpínání sídel do podoby suburbií: vznikají jednorázově formou developerských projektů, problémy: „šmoulov“, absence infrastruktury (obchod, hospoda, náves) => naprostá závislost na dopravě. Absence „sousedské“ soudržnosti. Sociální vyčlenění („náplava“). Dojíždění za prací. Sídla firem zůstávají na lukrativních adresách ve městech a v obcích tak vážně odvod daní => starousedlíci doplácují na infrastrukturu novousedlíkům.
- **Řešení:** náves, veřejná zeleň, obchod, hospoda, ponechat staré ovocné stromy, **veřejný prostor**

Holašovice vs. Dubné

Problémy satelitního bydlení

- Doprava – více aut v rodině, vyšší náklady
- Zateplení – pokud není dům nízkoenergetický
- Chybí užitková zeleň (zahrádky, ovocné dřeviny), místo toho bezúdržbové nízké či okrasné jehličnany a záhony ve štěpce = absence stínění, náklady na klimatizaci
- Zástavba volné krajiny, prstence zástavby bez kompaktní zeleně přerušují zelenou infrastrukturu

Zelená infrastruktura

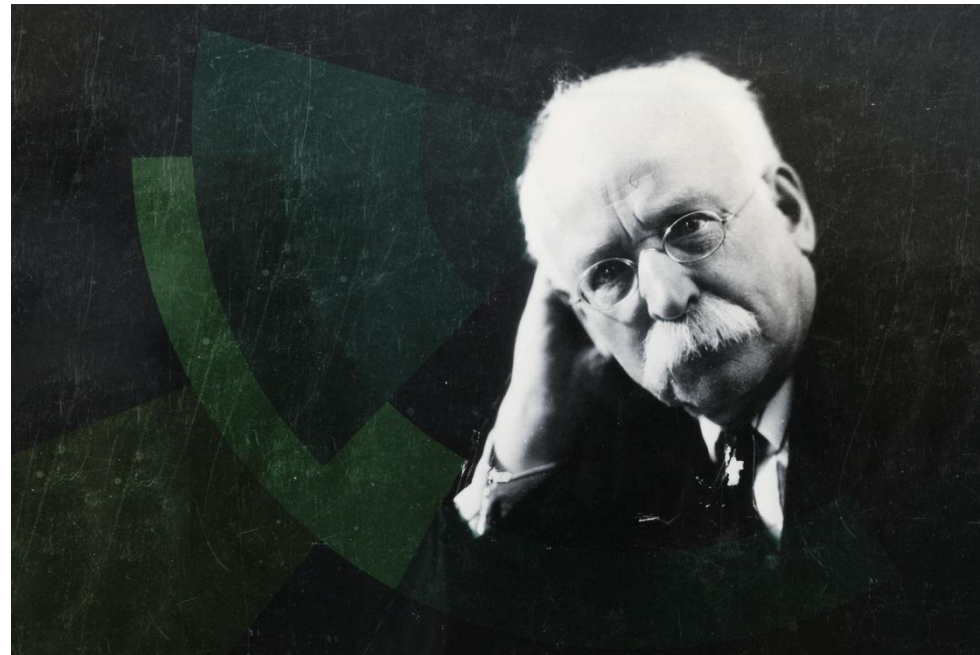

HLUBOKÁ NAD VLTAVOU

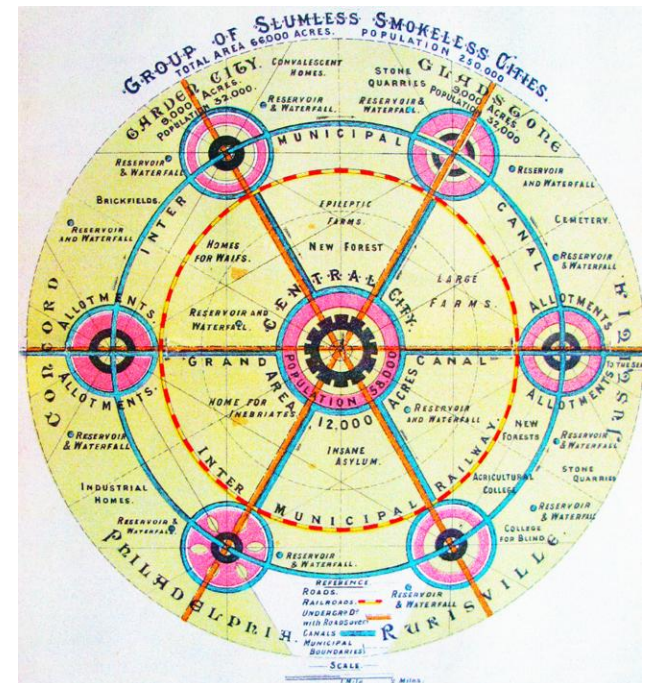
A) zahradní město, Ebenezer Howard

- nová dokonalá města se zdravým vzduchem
- v centru klidový park

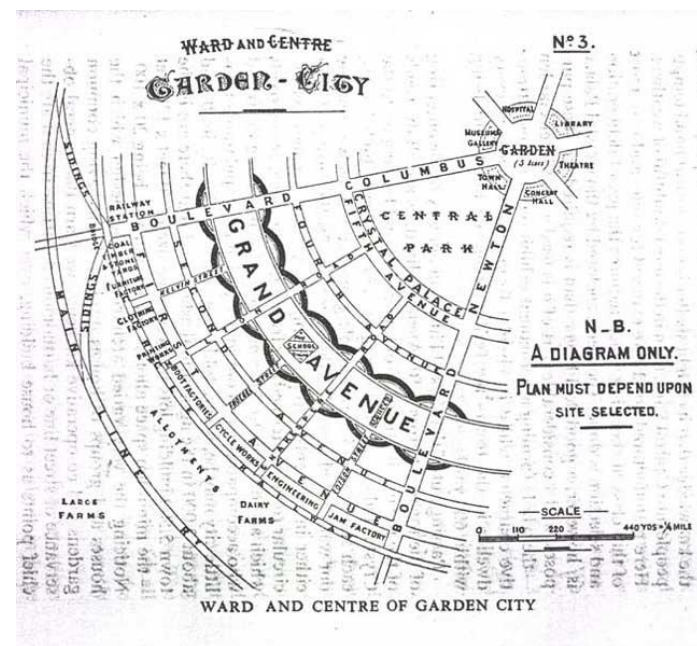
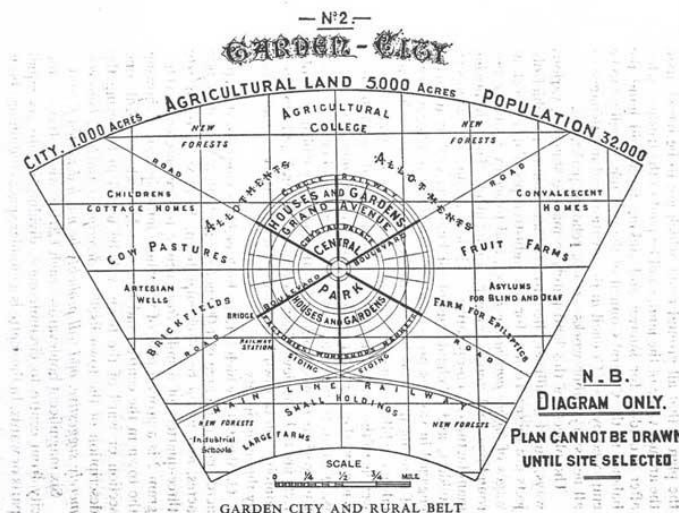
některé myšlenky použity při tvorbě nových čtvrtí

- Hampstead Garden Suburb, Londýn
- Ořechovka, Zahradní Město, Spořilov,
- dbají o veřejné prostory, často navrhují řadovou zástavbu (plošně úsporná, vlastní zahrada)

Zahradní město

- Ebenezer Howard (1902) vydal knihu „Garden Cities Of To-morrow“
- Jeho utopické představy sociálního města pro 30 tis. Obyv. se nikdy nerealizovaly, ale zahradní město našlo ohlas v nově budovaných čtvrtích na předměstí

Praha: **Ořechovka**, Zahradní město, Strašnice, Spořilov, Záběhlice

Utopie nebo revoluce v urbanismu?

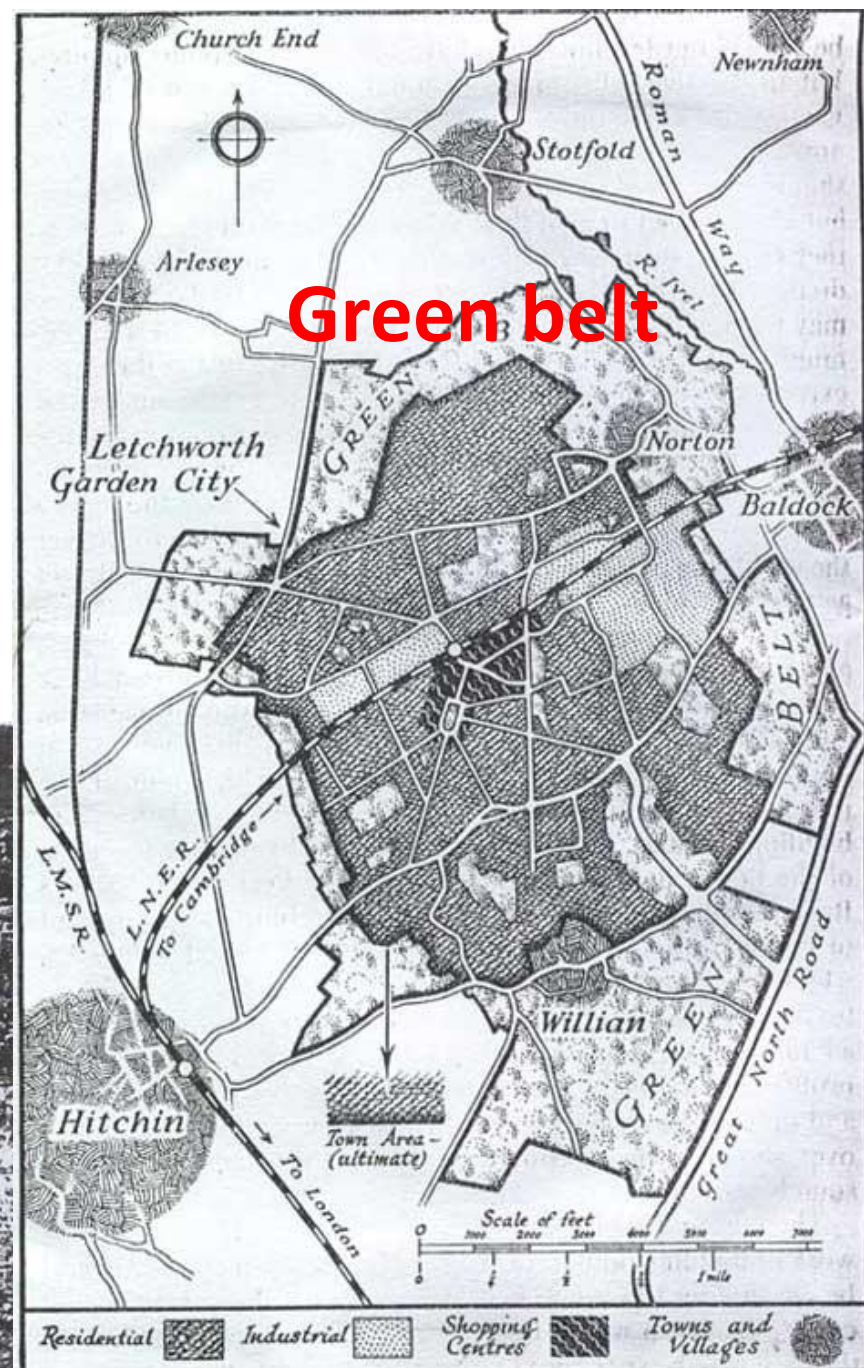
Funkcionalistická preference funkčnosti a praktičnosti
 Zonace dle účelu
 Dopravní řešení veřejnou d.
 Sociální zázemí
 Řešení veřejných prostor

Realizace v Anglii

- 1903 Letchworth
- 1905 předměstí Londýna
Hapstead Garden Suburb
- 1920 Welwyn City

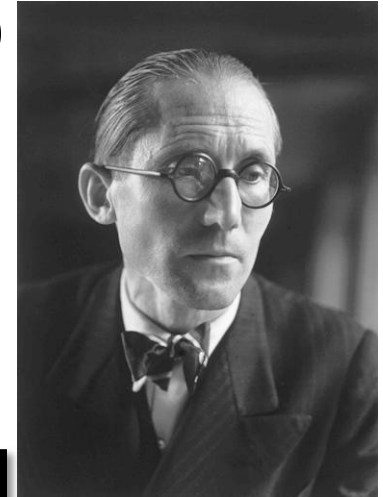
farma v Nortonu na území města Letchworth

obr. 10 plán Letchworthu

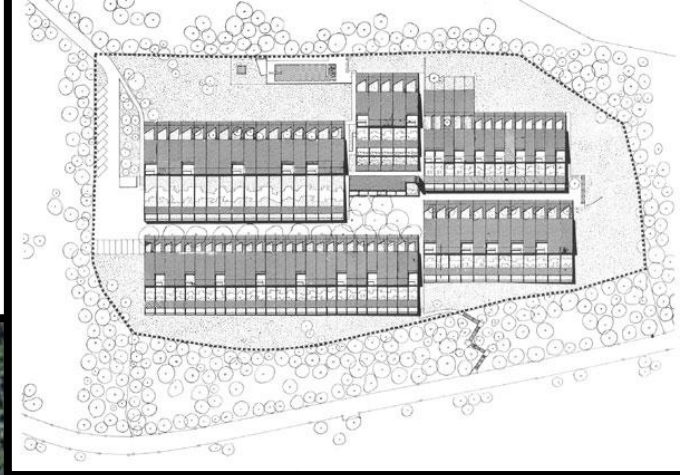
B) **le Corbusier** - spis Vers une Architecture (1923)

- město do parků
- hustota osídlení je městská
- chtěl zrušit ulice
- Levittown - New York, Pensylvánie

C) Halen, Bern

Atelier 5

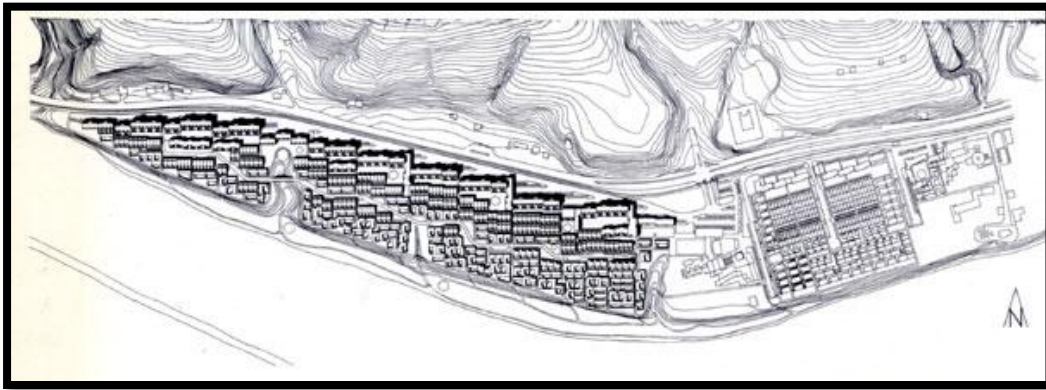
D) Thalmatt, Bern

Atelier 5

E) Gartenstadt Puchenu, Linz

Roland Rainer

F) The Compact City (city of short distances)

Utrecht, Leidsche Rijn

Messestadt Riehm

zastavovací plán **Compact urban green**

compact – šetří místo, vše je snadno dostupné a u sebe

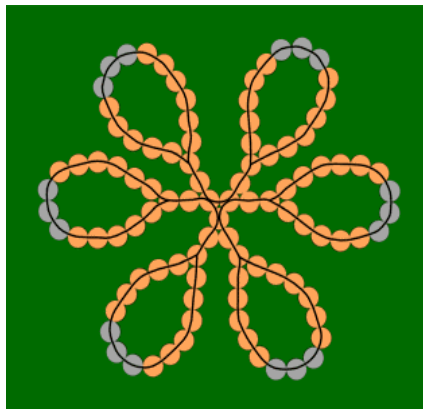
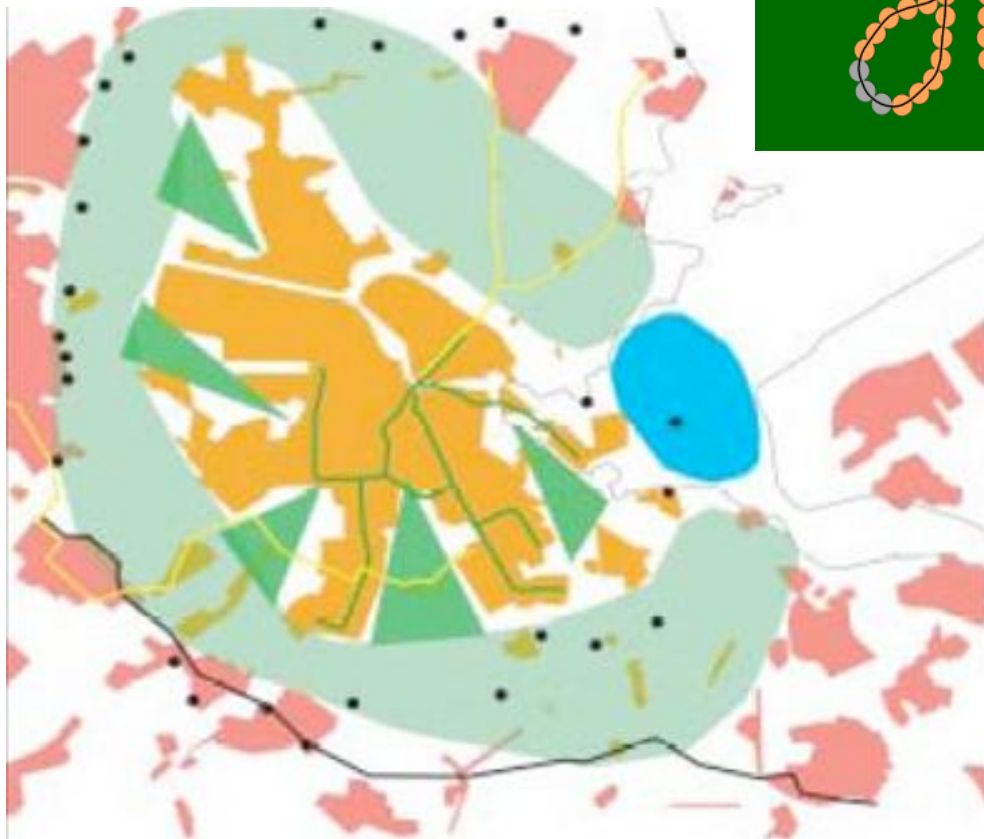
urban – dynamické různorodé využití

green – parky a hřiště v dosahu obydlí, ochrana přírody

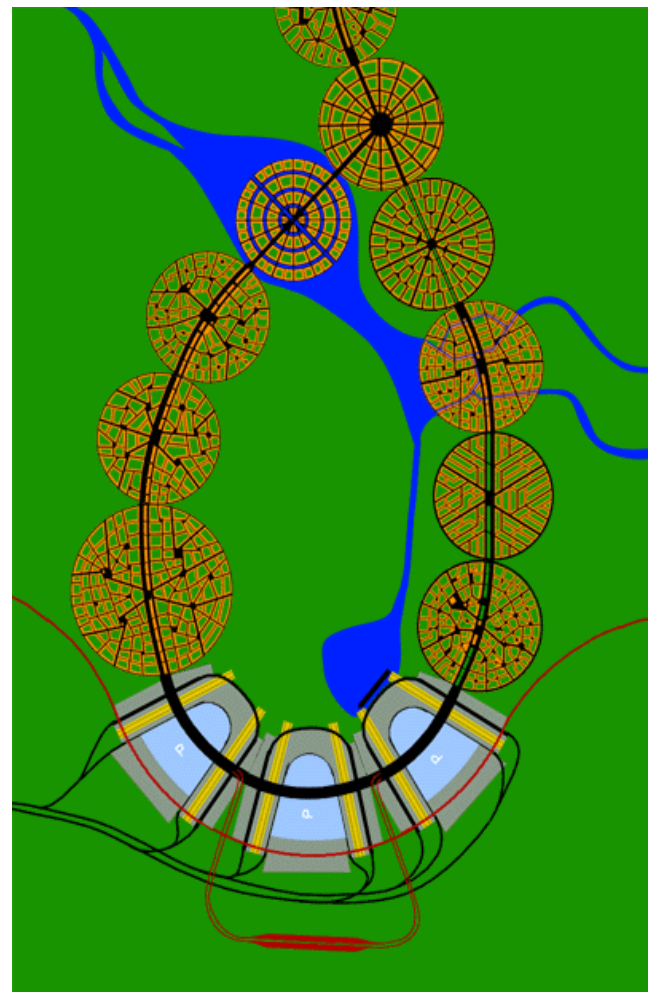

- Messestadt Riem se nachází na jihu Mnichova, 7 km od historického centra, na ploše bývalého letiště. Oblast má rozlohu **560 hektarů**, přičemž 99 ha je rezidentních, 68 ha komerčních, 73 ha nové obchodní centrum, 28 ha circulation area a **279 ha** zelených a otevřených prostranství.
- Na konci roku 2013 zde bude žít 16000 obyvatel a bude vytvořeno 13000 pracovních míst.

- Amsterdam

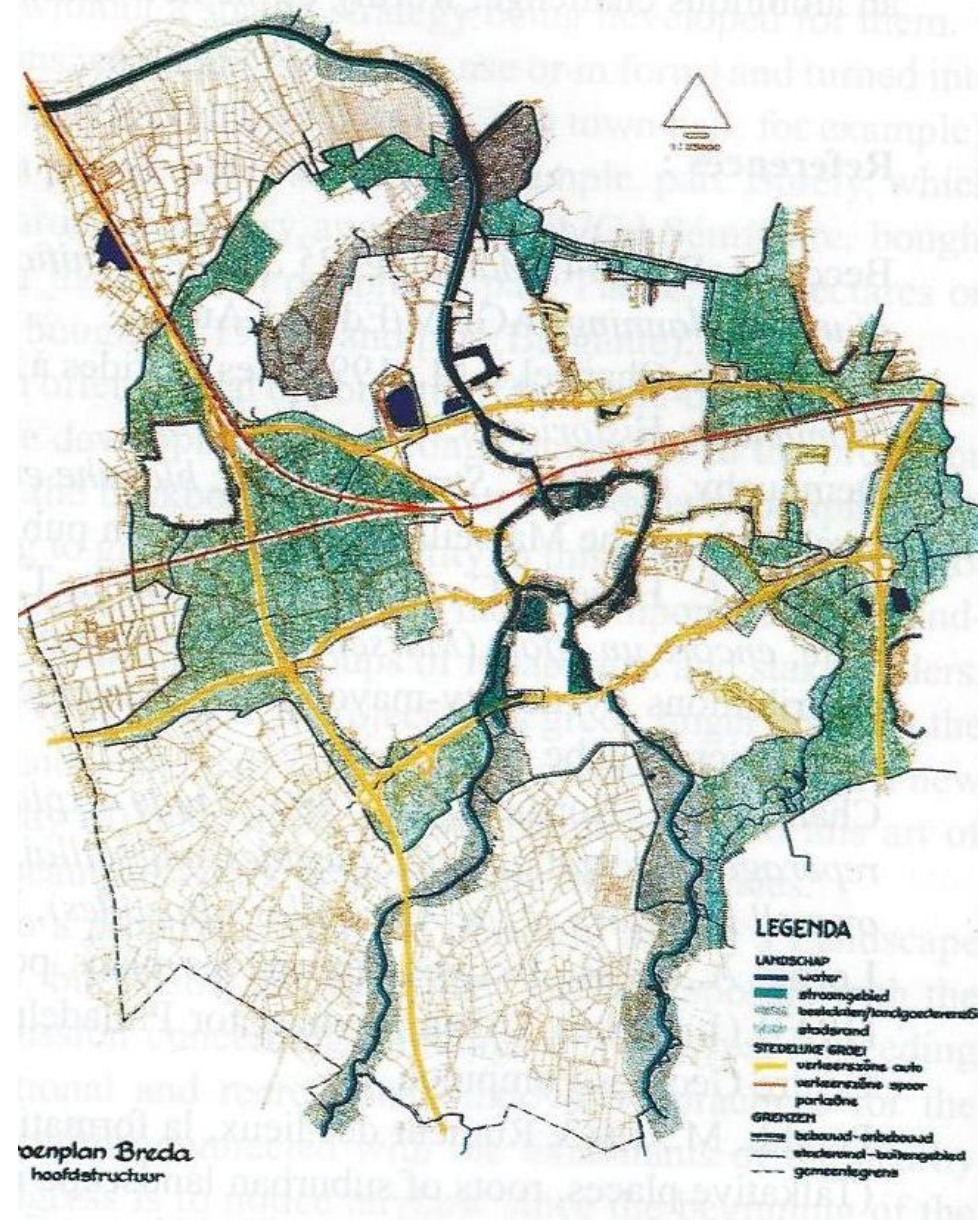
G) Lobe cities

Lidé mají rádi přírodu, je třeba jim jí přinést do měst! Příroda dotváří **duch místa**

Příklady z praxe – Breda, Nizozemí

- má svůj Green structure plan
- zahrnuje parky, lesíky, ale např. i hřbitovy
- 160 000 ob., 130 km²
- 12 ob./ha
- nachází se zčásti na kopci, zčásti v údolí
- na jihu jsou lesy
- v okolí intenzivní zemědělství
- několik řek

Zaartpark, Breda

- vznikl v roce 1991 v návaznosti na studii
- zelená oblast s mnohostranným funkčním využitím, místní obyvatelé hlasovali, co by zde chtěli mít
 - zapojen do sítě zelených ploch, vznik nových stanovišť
 - zadržení a čištění vody

Madrid, zelené stěny

Praha

Český Krumlov

Nové Město na Moravě

Moravská Třebová

katedrála sv. Bavon, Gent

Tournai

Průhonice

Mons, Belgie

vodní Tvrz Ooidonk, Belgie

Duch a místo

- Ch. Day: Duch a místo (Spirit and place, 2002): *učinit svět lepším skrze stavby*
- Proč některé stavby slouží po staletí a jiné záhy ztrácejí svůj účel?
- Mikroklima budov a sídelního areálu (voda, vzduch, hluk, ...)
- Časová a kulturní kontinuita (památky nepatří nám, ale těm kdo je vytvořili a těm co přijdou po nás (J. Ruskin, 1849).

Klíčem k architektuře je místo?

- Fenomenologie místa (Ch. Norberg-Schultz)
- Duch přírodního místa (rozlehlost, topografie, divočina, prostupnost,...)
- Duch umělého místa: tvar a barva, geometrizatione prostoru, atmosféra, zeleň, **perspektiva**, propojení horizontálních a vertikálních tvarů
- A) **romantický** – neurčité ohraničení, atmosféra, variace v detailech, volná ornamentika, tvary a barvy, divoká romantika, počasí, tajemno, Kafka...
- B) **kosmický** – uniformita a absolutní řád, racionalita, exprese nezbytnosti, přísná geometrizatione prostoru, absolutismus, římská kolonizace...
- C) **klasický** – uvědomělá kompozice, identita, aditivní seskupení individuálních míst, perspektiva, rozmanitost, srozumitelnost, návaznost, renesance, baroko...

Duch místa

Povodňová paměť

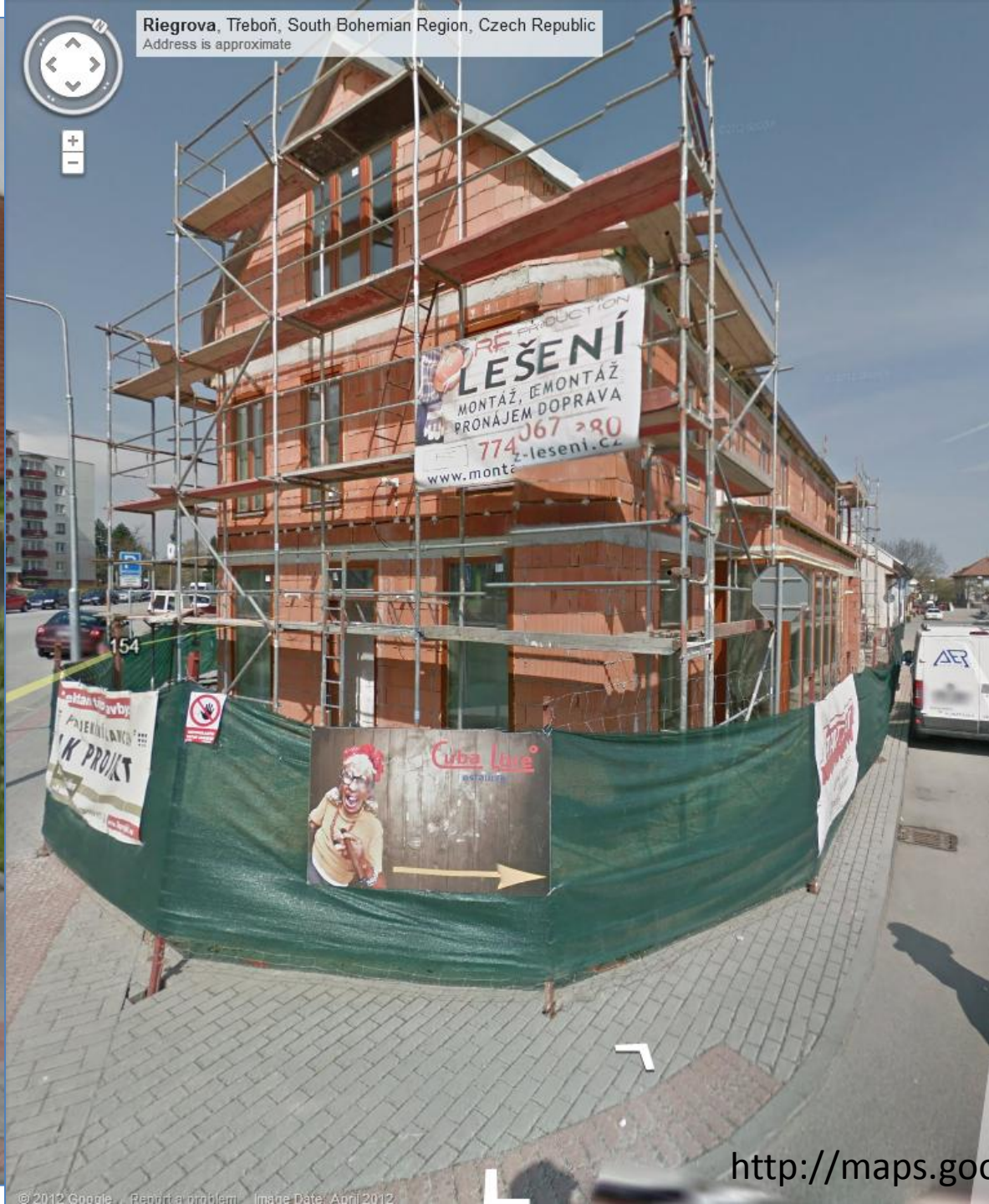
Potenciální rizika a hrozby

Aneb jak vypadá ošklivá sebestředná architektura a zcela špatná zástavba !?!

Riegrova, Třeboň, South Bohemian Region, Czech Republic
Address is approximate

<http://maps.google.com/>

Konec špatných staveb

<http://maps.google.com/>

Slovníček

- **Urbanizace** – tvorba měst, obecně promyšlené a šetrné plánování sídla s ohledem na **sociální** a **životní** prostředí: přesun dosud venkovského obyvatelstva do měst. Stupeň urbanizace: podíl obyvatel žijících ve městech
- **Suburbanizace** – růst rozvolněné zástavby na předměstí: potřeba re-investic městské infrastruktury se nahrazuje dezintegrací společnosti – útěk z města

Literatura

- Benedict M.A., McMahon E.T. (2006): Green Infrastructure: Linking Landscapes and Communities. Island Press.
- Černoušek M. (1992): Psychologie životního prostředí. – Karolinum, Praha.
- Day Ch. (2004): Duch a místo. – ERA s.r.o., Brno.
- Gaston K.J. (2010): Urban ecology. – Cambridge Univ. Press.
- Gojda M. (2000): Archeologie krajiny. Vývoj archetypů kulturní krajiny. – Academia, Praha.
- Hynek A. (1994): Mentální mapy kulturní krajiny. – In. Krajina jako domov, Praha.
- Löw J., Míchal I. (2003): Krajinový ráz. Lesnická práce, Kostelec n. Černými lesy.
- Lynch K. (2004): Obraz města. Polygon, Praha.
- Navrátil J. (2012): Návštěvník jako rozvojový faktor navštíveného místa. – Alfa Nakladatelství, Praha.
- Norbert-Schulz Ch. (1994): Genius loci: K fenomenologii architektury. – Odeon, Praha.
- Ptáček L. (2004): Příklady dobré praxe v interpretaci místního dědictví. – Slavonická renesanční O.P.S., Slavonice.
- Siwek T. (2011): Percepce geografického prostoru. – Česká geografická společnost, Praha.
- Spurný M. (2006): Proměny sudetské krajiny. - Antikomplex in Nakladatelství Český les, Domažlice.
- Šípek J. (2001): Úvod do geopsychologie. Svět a putování po něm v kontextu současné doby. – ISV Nakladatelství, Praha.
- Thagard P. (2001): Úvod do kognitivní vědy. – Portál, Praha.

